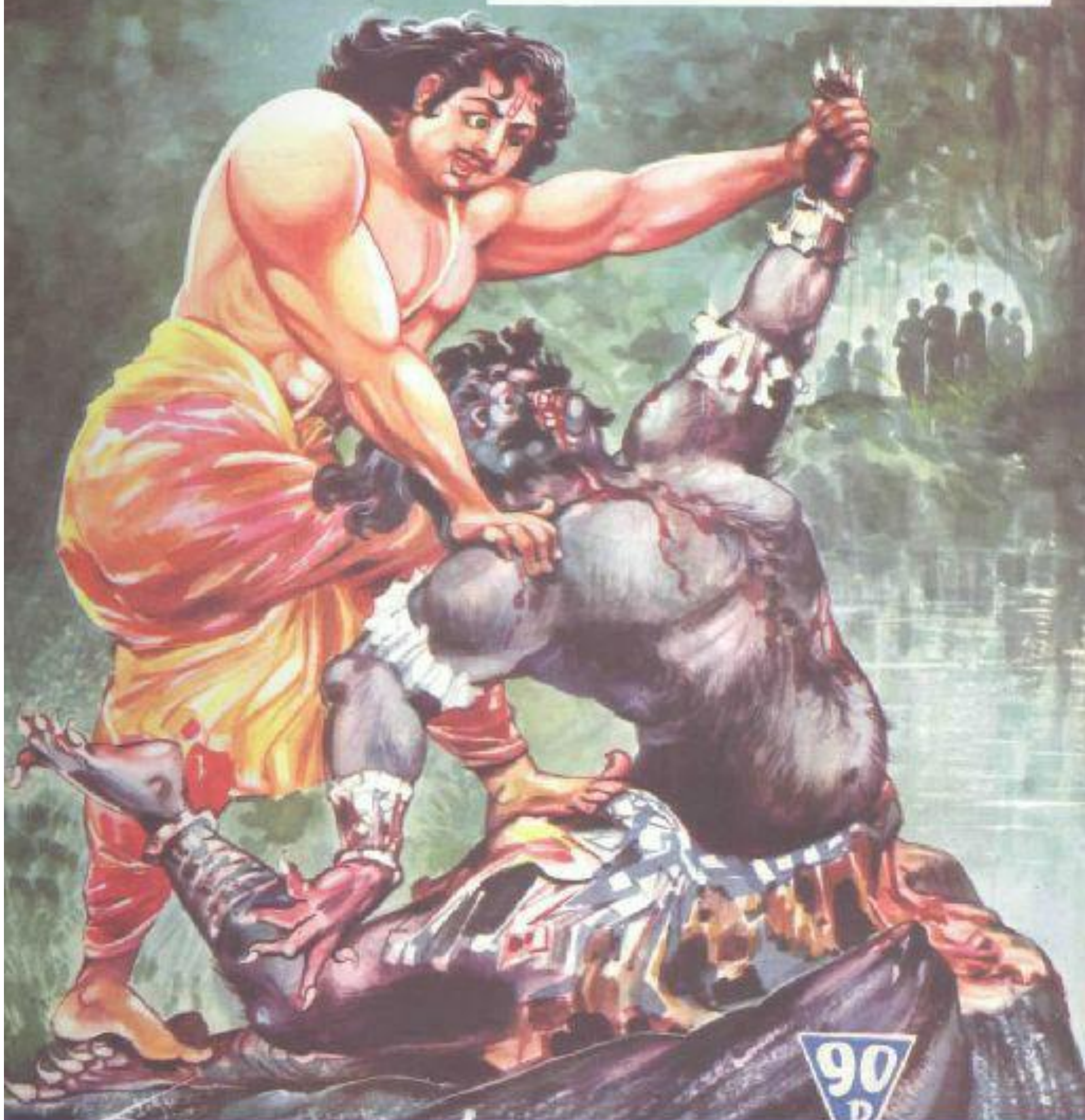
चांदोबा

ऑगष्ट १९७१





अमरवाणी

सुलभा: पुरुषा लोके सततं प्रियवादिन:
अप्रियस्य च पथ्यस्य वक्ता, श्रोता च दुर्लभ: ॥ १ ॥

[गोड व प्रिय वाटणारी वचने बोलणारे लोक पुष्कळ असतात. परंतु कटु असले तरी अप्रिय वचने बोलणारे आणि ऐकणारे लोक क्वचितच आढळतात.]

य दैवोपनतं दु:खं सुखं तद्धिरपांतरं
निर्वाणाय तरुच्छाया तप्तस्य हि विशेषत: ॥ २ ॥

[दु:खानंतर मिळणारे सुख आल्हादकारक असते. जो (असह्य) उन्हात राहिल्याने घाबरून जातो त्यालाच झाडाच्या सावलीचे सुख कसे असते ते कळते.]

वह्निस्तस्य जलायते, जलनिधि: कुल्यायते, तत्क्षणात्
मेरु: स्वल्पशिलायते, मृगपति: सद्य: कुरंगायते,
व्यालो माल्यगुणायते, विषरस: पीयूषवर्षायते,
यस्यांगेखिल लोकवल्लभ तमं शीलं समुन्मीलति ॥ ३ ॥

[सर्व लोकांकडून वाखाणणी होण्यालायक ज्याचे शील आहे त्याला अग्नि पाण्यासारखा असतो. मेरुपर्वत एकाद्या शिलाखंडासारखा असतो, सिंह हरणासारखा असतो, साप फुलांच्या माळेसारखा असतो आणि विष अमृत तुल्य असते.]

प्रिय व अप्रिय



भाग्य

जेष्ठा आणि लक्ष्मी दोघी बहिणी होत्या.

लक्ष्मीच्या भक्तांची संख्या पुष्कळ होती. परंतु जेष्ठाची पूजा कोणी करीत नसे. म्हणून जेष्ठाला आपल्या धाकट्या बहिणीचा हेवा वाटत असे.

एकदा लक्ष्मी शंभर रत्ने घेऊन कोठे तरी जायला निघाली. जेष्ठाने तिला विचारले– "कोठे चाललीस ग ही सर्व रत्ने घेऊन?"

लक्ष्मी म्हणाली–"ताई! एक गरीब मनुष्य कित्येक दिवसांचा उपाशी माझी कृपा व्हावी म्हणून वाट पाहतो आहे. त्याला ही रत्ने देण्यासाठी घेऊन जात आहे."

"अग, पण मी नेऊन देते त्याला, दे इकडे!" जेष्ठा म्हणाली.

नाइलाजाने लक्ष्मीने सर्व रत्ने जेष्ठाच्या हातात दिली. जेष्ठा ती रत्ने नळकांड्या सारख्या काठीत घालून श्रीनिवास नामक एका गरीब माणसाच्या घरी आली.

उजाडल्यावर श्रीनिवासला ती काठी उशाशी दिसली. त्याला आश्चर्य वाटले. तो विचार करू लागला की मला या काठीची काय गरज? त्याने ती काठी घेतली आणि तलावाकडे निघाला. वाटेत त्याला एक मुलगा भेटला. त्या मुलाने श्रीनिवासला विचारले–"काय हो, अशी काठी कोठे मिळते? माझ्या आजोबांनी अशीच एक काठी घेऊन यायला मला एक पावली दिली आहे."

"पाहिजे तर तू हीच काठी घेऊन जा." असे सांगून श्रीनिवासने त्या मुलाकडून ती पावली घेऊन काठी त्याला दिली. नंतर श्रीनिवास तलावावर गेला काठावर पावली ठेवून तो पाण्यात उतरला.

एका खोडसाळ मुलाने ती पावली पाहिली आणि काही बोलल्याशिवाय पावली घेऊन पळून गेला.

सौ. कमळा कोटणीस

लक्ष्मी हे सर्व आकाशातून पहात होती. ती आपल्या मोठ्या बहिणीला म्हणाली– "पाहिलेस न ताई? तू ऐकले नाहीस माझे. तू आपल्या हाताने त्याला ती काठी नेऊन दिलीस. ती त्याला मिळाली नाही. तो दरिद्रीच राहला."

जेष्ठाने तिला रागावून विचारले–"तू तरी काय केले असतेस ग?"

"मी काय करू शकेन हे तुला आताच दाखविते!" असे स्मित करून सांगत लक्ष्मी निघून गेली.

तिकडे त्या मुलाच्या आजाने नातवाच्या हातातली काठी घेऊन त्याला विचारले– "अरे ही इतकी जड कां? मला ही उचलता देखील येत नाही?"

"श्रीनिवास यांना पावली देऊन ही काठी आणली मी दादा!" नातू म्हणाला.

"ही काठी त्यांना परत देऊन पावली मागून घे आणि एकादी हलकीशी काठी घेऊन ये." आजा म्हणाला.

परत करून पावली परत मागितली.

श्रीनिवासने काठी परत घेतली व म्हणाला–"ती पावली हरवली बाबा. उद्यां परवां आणून देईन. तू आपल्या आजोबांना जाऊन सांग."

मुलगा निघून गेल्यावर थोड्याच वेळाने एका म्हाताऱ्याने येऊन श्रीनिवासला पावली दिली व म्हणाला–"माझ्या खट्याळ मुलाने तुमची ही पावली उचलून आणली होती. ती परत करायला आलो मी!"

श्रीनिवासने ती पावली तिच्या मालका-कडे पोचती केली.

ही सर्व कामगिरी लक्ष्मीचीच असली पाहिजे हे ओळखून जेष्ठाला राग आला. ती श्रीनिवासला चावण्यासाठी काळ्या नागाचे रूप घेऊन त्याच्या घरी येऊन बसली. सापाला पाहून श्रीनिवासने त्या काठीने सापाला मारले. काठी पोकळच होती म्हणून मोडली आणि सर्व रत्ने जमिनीवर पसरली.





देवाचा धर्म

प्राचीन काळी काशी येथे एक राजा राज्य करीत असे. त्याच्या पट्टराणीला दोन मुलगे झाले. राजाने त्यांची नावे अनुक्रमे महिसास व चंद्रकुमार अशी ठेवली. महिसास हाच बोधिसत्व होता. चंद्रकुमार लहान असतानाच त्याची आई म्हणजे पट्टराणीने परलोकगमन केले.

राजाने पुन्हा दुसरे लग्न केले आणि नवीन राणी पट्टराणी झाली. राणी फार सुंदर होती. राजावर तिचे फार प्रेम होते. राजा देखील तिचा आदर करी. यथासमयी नव्या पट्टराणीला एक मुलगा झाला. त्याचे नाव सूर्यकुमार असे ठेवण्यात आले. राजाने राणीला विचारले–"या बारशाच्या वेळी तू पाहिजे तो वर मागून घे!"

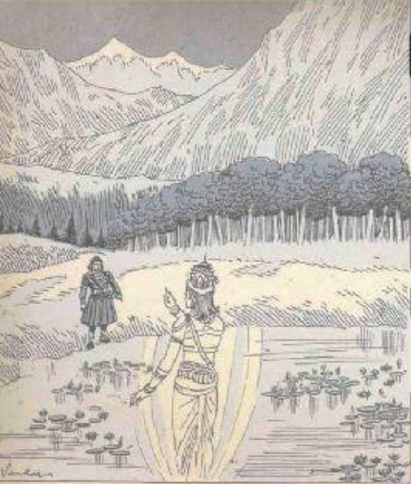
तेव्हां राणी म्हणाली–"मी आवश्यकता भासली म्हणजे वर मागून घेईन." काही वर्षांनी सूर्यकुमार वयात आला व राजाला योग्य अशा सर्व विद्यांत पारंगत झाला. तेव्हां त्याच्या आईने राजाला विचारले–"आपण मला मागे एक वर दिला होता. तो आठवतो का? तो आतां मागावा, म्हणते!"

राजा म्हणाला–"मागून घे!"

राणी म्हणाली–"माझ्या मुलालाच आपण गादीला वारस म्हणून नेमावे.

पण राजा म्हणाला--"दोन मोठे पराक्रमी मुलगे असता धाकट्याला वारस कसा काय नेमू म्हणतेस?"

परंतु राजाला राणीची गोष्ट मानावीच लागली. तरी मोठ्या मुलांच्या जिवाला काही अपाय करण्याची दुर्बुद्धी राणीला झाली तर बरे नाही असा विचार करून राजाने आपल्या दोघां मोठ्या मुलांना बोलावून समजावून सांगितले–"मुलांनो! मी सूर्यकुमारच्या आईला त्याच्या जन्माच्या वेळी एक वर दिला होता. तिने आज



तो वर मागून आपल्या मुलाला वारस करण्यासाठी हट्ट धरला आहे. स्त्री हट्टाला पेटली की काय वाटेल ते करायला तयार होते, असा विचार करून मी तिच्या मुलालाच आपला वारस करण्याचे ठरविले आहे. परंतु तुमच्या जिवाला काही अपाय होऊ नये म्हणून तुम्ही घराबाहेर निघून कोठे तरी गुप्तपणे रहा. मी मेल्यावर सूर्यकुमारचा पराभव करून राज्य जिंकून घ्या."

दोघे भाऊ पित्याच्या इच्छेला मान देऊन पित्याचा निरोप घेऊन निघाले. सूर्यकुमारला ती गोष्ट कळली. त्यांच्या बरोबर जाण्यास त्याने हट्ट केला आणि निघालापण.

तिथे भाऊ हिमालय पर्वतावर येऊन पोचले. बोधिसत्व धाकट्या सूर्यकुमाराला म्हणाला–"त्या सरोवरावर जाऊन प्यायला पाणी घेऊन ये."

ते सरोवर एका यक्षाचे होते. कुबेराने ते सरोवर त्या यक्षाला एका अटीवर दिले होते–"ज्यांना देवांचा धर्म काय आहे हे माहीत आहे अशा लोकांना तू कोणत्याही प्रकारे त्रास देऊ नकोस. पण इतर कोणी या सरोवरात पाऊल टाकले तर त्यांना धरून खाऊन टाक. परंतु कोणी सरोवरात पाऊल टाकले नाही तर मात्र तू त्यांच्या वाटेस जाता कामा नये."

त्या दिवसापासून तो यक्ष त्या सरोवरात पाऊल टाकणाऱ्या सर्वांना "देवांचा धर्म काय?" असा प्रश्न करी आणि कोणी बरोबर उत्तर दिले नाही तर त्याला खाऊन टाकी. म्हणून सूर्यकुमारने सरोवरात पाऊल टाकल्याबरोबर त्या यक्षाने त्याला विचारले–"तुला देवांचा धर्म माहीत आहे का?"

सूर्यकुमार म्हणाला–"होय माहीत आहे! देवांचा धर्म म्हणजे सूर्य व चंद्र!"

"तुला देवांच्या धर्माची कल्पना देखील नाही." असे सांगून त्या यक्षाने सूर्यकुमाराला आपल्या घरी कैद करून ठेवले.

सूर्यकुमार बराच वेळ झाला तरी न आलेला पाहून बोधिसत्वाने चंद्रकुमारला पाठविले. यक्षाने त्याला तोच प्रश्न विचारला. चंद्रकुमार म्हणाला–"देवांच्या धर्माचा अर्थ चार दिशा!" यक्षाने त्याला देखील कैद करून ठेवून दिले.

चंद्रकुमार देखील परत न आलेला पाहून बोधिसत्वाला दोघांवर काही तरी संकट ओढवले असल्याचा संशय आला. म्हणून तो स्वतः निघाला. त्याला सरोवरात दोघांची पावले जात असलेली दिसली. पण परत आलेली दिसली नाहीत. ते पाहून या सरोवरात कोणी यक्ष किंवा राक्षस असणार असा विचार करून बोधिसत्वाने आपली तलवार उपसली व तो राक्षस बाहेर येण्याची वाट पाहू लागला.

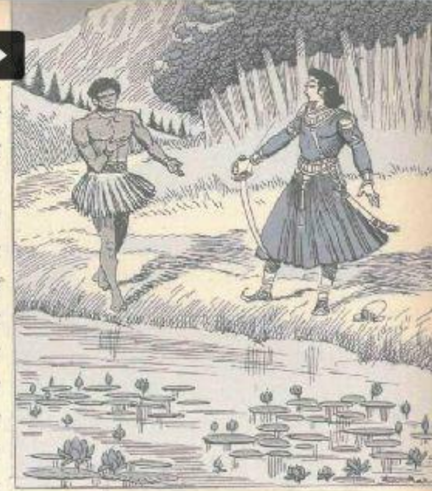
बोधिसत्व सरोवरात उतरत नाही हे पाहून यक्ष एका रानटी माणसाचे रूप घेऊन जवळ येऊन म्हणाला–"अहो! तहान लागली असेल तर पाणी पिऊन घ्या. असे बाहेर उभे का?"

तो मनुष्य सरोवरातला यक्ष असावा असा संशय बोधिसत्वाला आला. म्हणून त्याने विचारले–"माझ्या दोघां भावांना तूच कैद करून ठेवले आहेस, ना?"

"होय!" यक्ष म्हणाला.

"कां?" बोधिसत्वाने विचारले.

"जो कोणी या सरोवरात पाऊल ठेवतो, तो मला वश होऊन जातो." यक्ष म्हणाला.



"प्रत्येक व्यक्ति?" बोधिसत्वाने आश्चर्य करीत विचारले.

"जे देवांचा धर्म ओळखतात ते मला वश होत नाहीत." यक्ष म्हणाला.

"मी देवांचा धर्म काय, हे सांगतो." बोधिसत्व म्हणाला.

"तरमग सांग!" यक्ष म्हणाला.

"स्वाभिमान, परनिंदा करण्यात भय, परहित आणि शांतवृत्ति हा उत्तम पुरुषाचा धर्म होय!" बोधिसत्व म्हणाला.

बोधिसत्वाचे ते उत्तर ऐकून यक्ष खूष झाला. त्याने बोधिसत्वाच्या जेवणाची उत्तम व्यवस्था केली आणि त्याचा यथोचित सत्कार करून म्हणाला–"मी आपल्या या

उत्तराने संतुष्ट झालो आहे. मी आपल्या दोघां भावांपैकी एकाला मुक्त करायला तयार आहे. कोणाला मुक्त करू?"

"माझा सर्वात धाकटा भाऊ सूर्यकुमार याला मुक्त कर." बोधिसत्व म्हणाला.

"काय हो तुम्हांला देवांचा धर्म फक्त बौधिकदृष्टया माहित आहे. प्रत्यक्षात तसे दिसत नाही." यक्षाने संशय करीत विचारले.

"ते कसे काय?" बोधिसत्वाने विचारले.

"तुम्ही आपल्या पाठच्या भावाला सोडून धाकटया भावाला मुक्त करायला सांगता आहां. पाठच्याला पहिल्याने नको का मुक्त करायला?" यक्षाने विचारले.

"यक्षा, मी देवांच्या धर्माचेच पालन करीत आहे. म्हणूनच मी धाकटया भावाला मुक्त करण्यास तुझ्याजवळ विनंती केली. मी आपल्या धाकटया भावासाठीच तर जंगलात आलो. माझ्या सावत्र आईने आपल्या मुलासाठी राज्य मागितले होते व आमच्या हितासाठी आमच्या बाबांनी आम्हांला जंगलात जायला सांगितले. मी [illegible] निघालो होतो. पण तो हट्ट करून आमच्या बरोबर जंगलात आला. अशा भावाला मुक्त केल्याशिवाय मी घरी परत जाऊ म्हणतोस? आणि घरी जाऊन त्याला कोणी पक्ष्याने खाऊन टाकले, असे सांगू का?"

"शाबास! तुम्हांला देवांचा धर्म बौद्धिक दृष्टया माहीत आहेच, त्याचबरोबर त्या धर्माचे पालन कसे करावयाचे हे देखील माहीत आहे." असे सांगून यक्षाने सूर्यकुमार व चंद्रकुमार दोघांना आणून बोधिसत्वां-समोर हजर केले.

त्यानंतर काही दिवसांनी वृद्ध महाराज मरण पावल्याचे बोधिसत्वाला कळले. म्हणून आपल्या दोघां धाकटया भावांना घेऊन बोधिसत्व राजधानीला परतला. स्वतःचा राज्याभिषेक करून घेऊन चंद्र-कुमाराला युवराजपद दिले आणि सूर्य-कुमाराला सेनापति नेमले आणि न्यायधर्माने राज्य करू लागला.





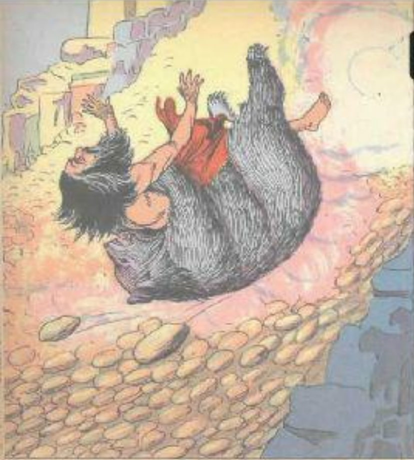
शिलारथ

[९]

[खड्गवर्माच्या गैरहजेरीत भैरवांनी जीवदत्त व पाटलाच्या मुलीला अटक केली. खड्गवर्माने ते पाहिले आणि भैरवांचा पाठलाग करीत सर्व निघाले. गणलिंगेश्वर जीवदत्तचा वध करण्यास पुढे सरकला, ठीक त्याच वेळी खड्गवर्माच्या सूचनेवरून गावातल्या तरुणाने आपले अस्वल गणलिंगेश्वरावर सोडले. पुढे–]

अस्वलाचे गुरगुरणे ऐकून सर्व भैरव घाबरून गेले आणि जवळच्या टेकडीवर पळून जाऊ लागले. अस्वल त्यांचा पाठलाग करीत होते, हे त्यांनी पाहिले. गणलिंगेश्वर ते पाहून घाबरला आणि ओरडून आपल्या अनुयायांना म्हणाला–"पाहतां काय? त्या अस्वलाला भाल्याने ठार करा. मी इकडे तोपर्यंत याच्या काळजाच्या रक्ताने भूमि-पूजन करतो."

गणलिंगेश्वराच्या तोंडातून ते वाक्य जेमतेमच बाहेर पडले असेल, खड्गवर्माचा बाण ऐन वेळी त्याच्या मनगटाला लागला आणि गणलिंगेश्वर 'मेलो' असे एकदांच ओरडला आणि त्याच्या हातातली तलवार जमिनीवर पडली. ती संधी योग्य समजून खड्गवर्मा व गावकरी टेकडीच्या पाठीमागून पुढे आले. "दगा! लबाडी, लुच्चेगिरी! देवकार्यात विघ्न घालणाऱ्या या नास्तिकांची



डोकीं उडवा आणि भाल्यांच्या टोंकाला खोंचून मिरवा!" गणलिंगेश्वराने आपल्या शिष्यांना आज्ञा केली.

"हे सर्व पळून जाण्याच्या प्रयत्नात आपला जीव वांचविण्याऐवजी स्वत:च धोक्यात उडी टाकीत आहेत. या सर्वांना चारी बाजूंनी वेढा घालून अडवा आणि पकडा." असे गावकऱ्यांना सांगून खड्गवर्मा जीवदत्त होता त्या बाजूला धावला.

गणलिंगेश्वराने आपल्या शिष्यांना गावकऱ्यांवर हल्ला करायला आज्ञा केली खरी, पण तो स्वत: डोंगरावरून पळत खाली उतरू लागला. त्याचे शिष्य त्याच्या पाठोपाठ पळाले. त्यांच्यापैकी एकाला अस्वलाने [illegible] मोठमोठ्याने ओरडत होता– "वाचवा, वांचवा!" आणि दुसऱ्या क्षणाला अस्वल आणि तो तोल जाऊन डोंगराच्या उतरणीवर सरकत खाली जाऊ लागले.

जीवदत्त व पाटलाची मुलगी दोघे हे सर्व दृश्य आश्चर्यचकित होऊन पहात होते. ही सर्व घटना घडायला दहापाच मिनिटे सुद्धां लागली नाहीत. खड्गवर्माने चटदिशी जीवदत्तला सोडविले आणि म्हणाला– "आपले नशीब बलवत्तर म्हणून आम्ही वेळेवर येऊन पोचलो. नाहीतर तो दुष्ट आपली कट्यार तुझ्या काळजात घालून तुला ठार करणार होता."

"खड्गवर्मा! तू कोठून तरी ऐन वेळी येऊन आमचे रक्षण करशील असे मात्र मला राहून राहून वाटत होते आणि अगदी तसेच झाले बघ! ते दुष्ट भवानीला धरून तर नेत नाहीत ना? पहिल्याने त्या बिचारीला वांचव! पळ!" जीवदत्त म्हणाला.

"मुली भवानी! अग, थांब! तू तिकडे जाऊ नकोस! त्या दुष्टांच्या समाचारास आम्ही येतो आहो." पाटील ओरडून मुलीला सांगत होता.

सर्वांनी डोंगराच्या पायथ्याकडे पाहिले. भवानी डोंगराच्या उतरणीवर उभी राहून [illegible] ढकलून सोडीत होती. ते खाली पळत जात होते आणि डोंगराच्या पायथ्या जवळच्या जंगलांत पळून जाण्याच्या प्रयत्नात होते. अस्वल त्या एकाच तरुणाला धरून ओरबाडीत होते.

"तो भैरव माझ्या अस्वलाला ठार करणार वाटते?" असे म्हणत त्या अस्वलाचा मालक तो तरुण डोंगराच्या उतरणीवरून आपल्या अस्वलाला वांचविण्यासाठी धांवला. त्याच्या पाठोपाठ काही गांवकरी तरुण मंडळीपण धांवली. इतर काही गावकरी भैरवांना पकडता आले तर पहावे, या प्रयत्नांत धावत होते. खड्गवर्माने त्या सर्वांना थांबायला सांगितले व पाटलाला म्हणाला–"भैरवांची ती टोळी सहजासहजी आपल्या हातात येईल से वाटत नाही. ते पळून गेले. जाऊं द्या त्यांना. पण पुन्हां त्यांना तुमच्या गावाच्या आसपास पाऊल टाकण्याचे धाडस होणार नाही याची काळजी बाळगा. ते पुन्हां येण्याचा प्रयत्न करतील."

भवानी आपल्या बापाजवळ जाऊन उभी राहली आणि म्हणाली–"त्या दुष्टांपैकी एक देखील सापडला नाही. कमीत कमी एक जरी हाती लागला असता तर त्याला गावातल्या पिंपळाला टांगून फांशी दिली असती."

"त्यांना त्यांच्या पापाची फळे चाखावी लागतील. त्यांचा उपाय मी करतो. तू





वांचलीस याहून जास्त मला काय पाहिजे?" पाटील म्हणाला.

कुळकर्णी जीवदत्त व खड्गवर्मा या दोघांकडे पहात म्हणाला–"तुम्ही दोघे शूर आहात यात मुळीच शंका नाही. तुमच्या शौर्यसाहसाची गोष्ट महाराजांना कळवून त्यांच्याकडून तुमचा उचित सत्कार करविला पाहिजे! आम्ही तुमचा पराक्रम प्रत्यक्ष पाहिला आहे. चला आमच्या बरोबर!"

"तुमच्या या कृपेबद्दल आम्ही तुमचे आभारी आहो. परंतु आम्हांला आपल्या कामावर पुढे गेलेच पाहिजे. आम्हांला कोणत्याहि वस्तूची गरज नाही." जीवदत्त म्हणाला.

एवढे उपकार करून तुम्ही असेच जाणार म्हणता? आम्ही नाही ते ऐकणार! माझ्या रक्षणासाठी तुम्ही दोघांनी आपला जीव धोक्यात घातलात. त्याबद्दल मी कोणत्या शब्दांनी तुमचे आभार मानू?" भवानी म्हणाली.

"काही दिवसांनंतर आम्हांला पद्मपूरच्या महाराजांच्या दर्शनास जावयाचेंच आहे. तेव्हां तुमच्या गावी येऊन तुम्हां सर्वांना भेटू!" जीवदत्त म्हणाला.

भवानी पुढे काही बोलणार इतक्यात अस्वलाचा मालक तो तरुण युवक म्हणाला– "माझ्या अस्वलाने एका भैरव तरुणाला ठार केले."

सर्वांनी चकित होऊन त्याच्याकडे पाहिले. त्याच्या समोर अस्वल चालत येत होते. तो तरुण मेलेल्या भैरव तरुणाचा पाय धरून त्याला फरपटत ओढीत आणीत होता. "त्याचे प्रेत तसेच सोड तिकडे. इकडे कशाला आणतो आहेस?" खड्गवर्मा म्हणाला.

कुळकर्णी स्मित करून खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांकडे पहात म्हणाला–"हा तरुण मुलगा आमच्या पाटील साहेबांचा भाचा आहे. पुढल्या वर्षीच, काय पाटील, भवानी अक्काचं.........म्हणजे तो सु योग

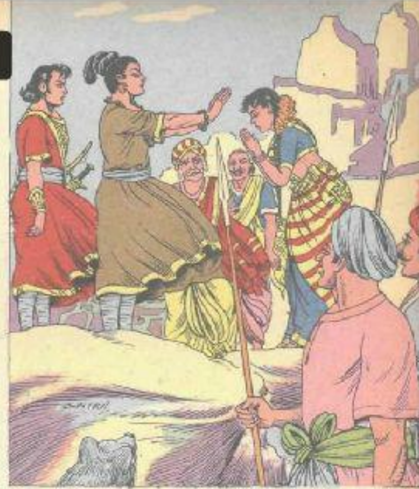
असल्यास नवल काय?"

"अस्सं! म्हणून होय?" असे म्हणत जीवदत्तने स्मित करून एकदा भवानीकडे पाहिले आणि पुढे म्हणाला–"भवानी! आम्ही दोघे बहुतेक तुझ्या विवाह प्रसंगी किंवा त्याच्या आधीच तुमच्या गावी येऊ. तू अस्वलांसारख्या भैरवांना पळो की सळो केलेस आणि तुझ्या भावी पतीने एका अस्वलालाच पाळून ठेवले आहे."

ते ऐकून भवानी थोडी लाजली आणि आपल्या वडिलां शेजारी जाऊन उभी राहली. इतक्यात तो तरुण आपल्या अस्वलाला घेऊन टेकडीच्या टोकाला येऊन पोचला. त्याला पाहून पाटील रागाचा आव आणून म्हणाला–"त्या भैरवाला तू जिवंत धरून आणले असतेस तर आम्हांला जास्त आनंद झाला असता. हे प्रेत कशाला घेऊन आला आहेस रे?" नंतर त्याने त्या प्रेताला लाथ मारली. ते प्रेत खाली सरकत जाऊ लागले.

जीवदत्त पाटलाला म्हणाला–"आतां आम्हांला निरोप द्या. तुम्ही आपल्या गावी जा. वाटेंत ते भैरव अचानक तुमच्यावर हल्ला करतील, सावध रहा!"

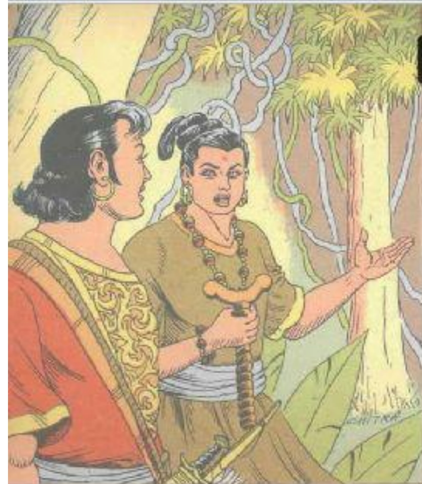
गावकऱ्यांनी खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना नमस्कार केला. भवानीने पुढे



येऊन दोघांना वांकून नमस्कार केला. जीवदत्तने तिला आशीर्वाद दिला आणि दोघे दुसऱ्याच एका वाटेने निघाले.

दोघे शंभरच पावले चालून गेले असतील, तेवढ्यात कुळकर्णी धावत आला व विचारू लागला–"अहो, क्षमा करा, मी विचारायचे विसरलो, तुमच्या पैकी वीरभद्र कोण व रामभद्र कोण?"

त्या प्रश्नाचे उत्तर देण्याचा विचार खड्गवर्माच्या मनात आला. त्याच्या तोंडावर राग झळकत होता. म्हणून जीवदत्त मध्येच म्हणाला–"कुळकर्णीअप्पा! विसरा त्या रामभद्राला आणि वीरभद्राला! महेंद्रनगरच्या राजाच्या मुलाच्या व त्याच्या



मित्रांच्या भानगडीत तुम्ही मुळीच पडू नका. ते तुमच्या हिताचे नाही. आमच्या पैकी कोणी रामभद्र नाही की वीरभद्रपण नाही."

कुळकर्ण्याने पुन्हां लवून दोघांना नमस्कार केला आणि मान खाली करून लाजल्या सारखा परत गेला व जीवदत्त आणि खड्गवर्मा मोठ्या कष्टाने तो डोंगर उतरून गेले. एक दोन तास चालत राहल्यावर ते डोंगरालगतच्या जंगलात येऊन पोचले. ते जंगल दोन डोंगराच्या मध्यभागी होते. तेथे मनुष्य वस्ती किंवा मनुष्यांची 'ये जा' असल्याची चिन्हे सुद्धां दिसत नव्हती. क्रूर रानटी जनावरांच्या पावलांची चिन्हे मात्र स्पष्ट दिसत होती.

[illegible] दिसते आहे. तो समोरचा डोंगर सूर्यास्ता-पूर्वी पार करून आपल्याला पलीकडे जाता येईल का?" जीवदत्तने विचारले.

"तो डोंगर पार करण्याऐवजी पलीकडे जायला एकादी चोरवाट आहे का आपण पाहू या." खड्गवर्मा म्हणाला.

त्यानंतर दोघे उंचउंच झाडांखालून त्या डोंगराच्या दिशेने चालू लागले. दहा पंधराच मिनिटे चालत राहल्यावर त्यांना शंभर पावलांवर कोणीतरी चालत असल्याचा भास झाला.

जीवदत्त एकदम जागच्या जागी थांबला आणि खड्गवर्माला म्हणाला—"तो चाल-ण्याचा आवाज माणसाचा आहे की जनावराचा?"

खड्गवर्मा मौनपणे झाडांच्या आडून आपली चाहूल दिल्या शिवाय थोडा पुढे गेला. त्याला एक उंच तरुण मनुष्य हातात परशु घेऊन दहाबारा फूट रुंदीच्या एका झाडाच्या बुंधाभोवती फिरत पाहरा देत असलेला दिसला.

ते दृस्य पाहून खड्गवर्माला आश्चर्य वाटले. इतकी झाडे येथे आहेत, पण त्याच झाडाच्या चारी बाजूला तो पाहारा कां बरे देत असावा. त्याने जीवदत्तला चटकन जवळ येऊन पाहण्यास खूण केली. त्याने [illegible] पाहरेकऱ्याला पाहिले.

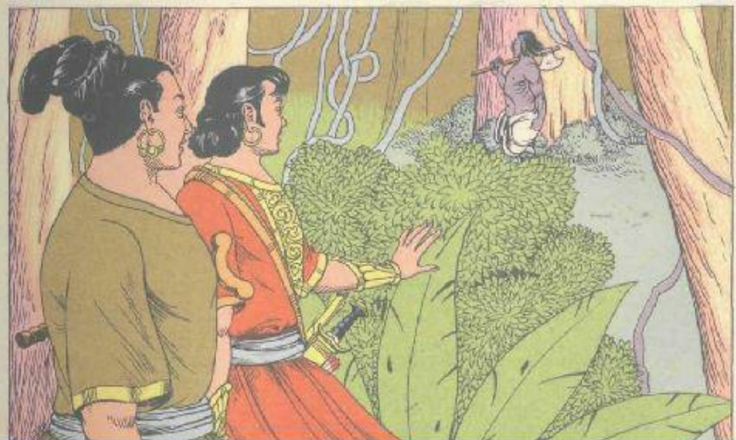
"राजाच्या खजिन्याला पाहरा देतात तसा हा या झाडाच्या चारी बाजूला पाहारा देत आहे. सोड त्याचे नशीब त्याच्याबरोबर, आपण आपल्या वाटेने पुढे जाऊ." जीवदत्त म्हणाला.

"नाही बुवा! याच्या बुडाशी काहीतरी गुपित आहे व ते कळल्याशिवाय पुढे नाही जायंचे! कारण पुढे आयुष्यभर आपण हे काय गुपित आहे हे पाहिले नाही, या गोष्टीची हुरहुर मनात राहून जाईल." खड्गवर्मा म्हणाला.

"ठीक! तरमग तू त्या पाहरेकऱ्याच्या पाठीमागच्या बाजूला झाडाआड लपून उभा रहा. मी सरळ समोर जाऊन त्याला भेटतो." जीवदत्त म्हणाला.

खड्गवर्मा एक दोन मिनिटात त्या पाहरेकऱ्याच्या मागच्या बाजूच्या झाडाआड जाऊन व तलवार उपसून वेळ प्रसंग पाहून जीवदत्तच्या मदतीला धावण्यासाठी तयार होऊन उभा राहला. जीवदत्त निर्भीकपणे सरळ तो मनुष्य होता त्या दिशेला जाऊ लागला. त्याच्या पावलांचा आवाज ऐकून तो तरुण पाहरेकरी दचकून जीवदत्ताकडे पाहून म्हणाला—"कोण तू? जागच्या जागी उभा रहा! इकडे कशासाठी आला आहेस?"

"मी आपली ओळख दिली तरी तू मला ओळखू शकणार नाहीस! पण, तू या झाडाच्या चारी बाजूला पाहरा का देतो



आहेस, हे तर सांगशील! मग मी कोण हे सांगेन तुला!" जीवदत्त म्हणाला.

"हे झाड वाटले होय तुला? बहनोर्हूच्या किल्ल्याचा बुरूज आहे हा. येथून कोणी अनोळखी मनुष्याला आत जाता येऊ नये यासाठी मी पाहारा देत आहे." तो तरुण पाहारेदार म्हणाला. बोलताना तो आपल्या परशूची धार चांगली आहे की नाही हे पहात होता.

"क्षमा कर, पण तू हे सर्व जे म्हणालास ते सर्व आम्हांला वेडयाच्या बरळण्यासारखे वाटते आहे. तू येथे पाहारा देत उभा राहला नाहीस तर येथे एखाद्या किल्ल्याचा बुरूज आहे हे कोणाला कळणार सुद्धा नाही. या जंगलात अनेक झाडे आहेत, त्यातलेच हे एक झाड आहे. पण तू या झाडाच्या चारी बाजूला प्रदक्षिणा देत पाहरा देतो आहेस यामुळे साहजिकच, येथे काही तरी विशेष असल्याचा संशय पाहणाराला येईल. म्हणजे तू जी गोष्ट म्हणतो आहेस तीच प्रगट होते आहे." जीवदत्त म्हणाला.

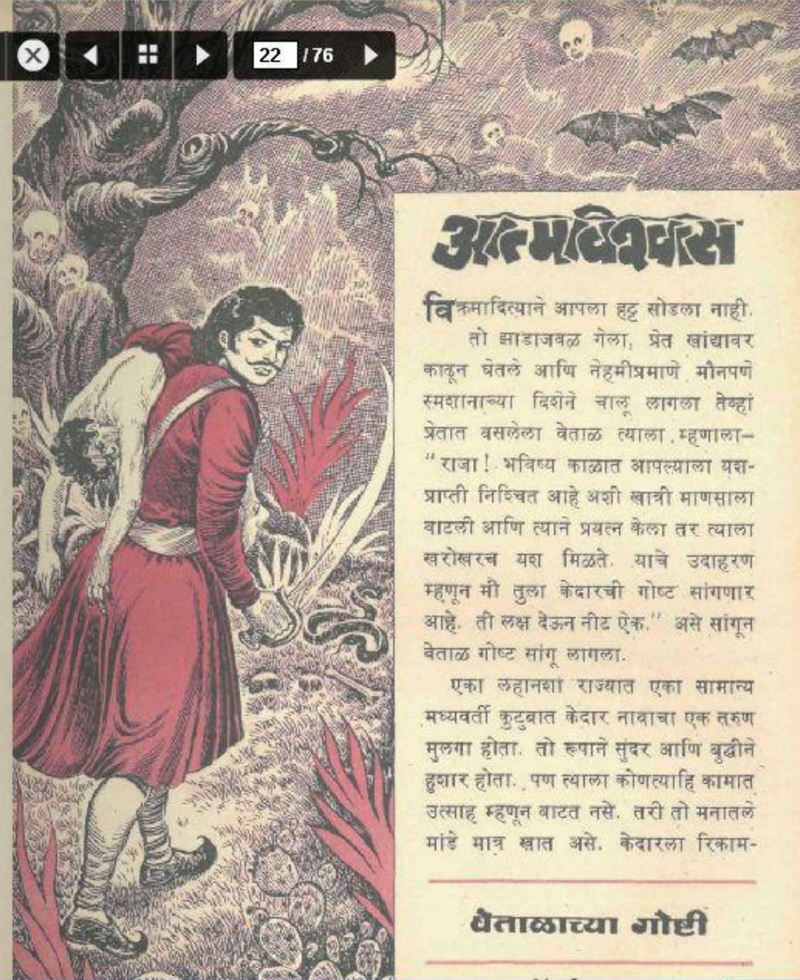
आणि मुकाट्याने येथून चालता हो!" असे म्हणत त्याने आपला परशु उचलला. तो जीवदत्तवर उगारून पुढे जाऊ लागला.

जीवदत्त ते पाहून हंसला व म्हणाला– "मी जाईन रे, पण तुझ्या पाठीमागे तलवारीने तुझे डोके उडवायला तो उभा आहे त्याचे काय?"

त्याने चटदिशी एकदां मागे वळून पाहिले. खड्गवर्मा फक्त चार पांच पावलावरच तलवार घेऊन पुढे येत असलेला दिसला. तो स्मित करून म्हणाला–"परशु हातात धरलास म्हणजे परशुराम झालास होय रे? आपला परशु खाली कर आणि झाडाचा बुंध किल्ल्याचा बुरूज कसा काय झाला, हे मुकाट्याने सांग! ते गुपित आम्हांला देखील सांगितले पाहिजे!"

त्या तरुणाने पुन्हा समोर वळून पाहिले. जीवदत्त आपली कुबडी उगारून दोन पावलांवर उभा होता. (क्रमशः)





आत्मविश्वास

विक्रमादित्याने आपला हट्ट सोडला नाही. तो झाडाजवळ गेला, प्रेत खांद्यावर काढून घेतले आणि नेहमीप्रमाणे मौनपणे स्मशानाच्या दिशेने चालू लागला तेव्हां प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला– "राजा! भविष्य काळात आपल्याला यशप्राप्ती निश्चित आहे अशी खात्री माणसाला वाटली आणि त्याने प्रयत्न केला तर त्याला खरोखरच यश मिळते. याचे उदाहरण म्हणून मी तुला केदारची गोष्ट सांगणार आहे. ती लक्ष देऊन नीट ऐक." असे सांगून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

एका लहानशा राज्यात एका सामान्य मध्यवर्ती कुटुंबात केदार नावाचा एक तरुण मुलगा होता. तो रूपाने सुंदर आणि बुद्धीने हुशार होता. पण त्याला कोणत्याहि कामात उत्साह म्हणून वाटत नसे. तरी तो मनातले मांडे मात्र खात असे. केदारला रिकाम-

वेताळाच्या गोष्टी



टेकडा बसून राहलेला पाहून बापाला काळजी वाटू लागली. त्या विषयी तो आपल्या एका मित्राजवळ बोलला. तो मित्र एक विद्वान पंडित होता. तो केदारच्या घरी दुसऱ्या दिवशी आला आणि केदारला बोलावून विचारू लागला–"काय रे, तुला पुढे काय व्हावेसे वाटते? एखादा शूर योद्धा, विद्वान पंडित, चित्रकार की शिल्पकार?"

केदार म्हणाला–"काका, मला ते सर्व काही नको. एकच इच्छा माझ्या मनात आहे, राजा व्हावे. आपल्या राजाची मुलगी सुंदर व रूपवती आहे. तिला भाऊ बहीण दुसरे कोणी नाही. तिच्याशी लग्न झाले की मी राजा होईन की नाही? पण...! माझ्या-

कसे काय होणार? तोच विचार माझ्या मनात सारखा घोळत आहे." असे म्हणत त्याने एक लांब सुस्कारा सोडला.

त्याच्या बापाच्या मित्राने त्याचे सांत्वन करीत त्याला जवळ बोलाविले व हात दाखवायला सांगितले आणि हात पाहून व आश्चर्यचकित मुद्रेने म्हणाला–"अरे मुला! तुला राजयोग आहे! तुझा विवाह राजकन्येशी झाला तर खात्रीने तूच राजा होशील यात शंका नाही."

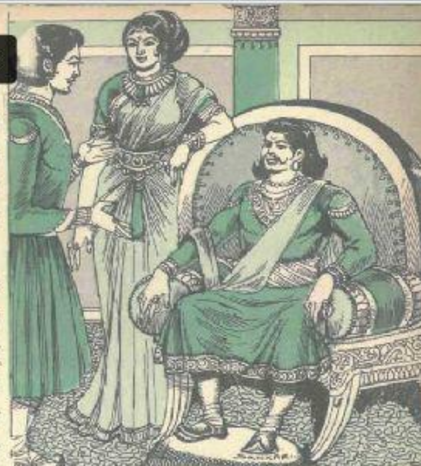
त्याच्या बापाच्या पंडित मित्राने हात पाहून जे भविष्य वर्तवले त्यामुळे केदारचा उत्साह वाढला. तो म्हणाला–"मी राजकन्येला जाऊन विचारू का?"

तो मनुष्य म्हणाला–"वेड्या! राजकन्येशी विवाह असा सहजासहजी होतो का? तिचे तोंड पाहणे सुद्धा अशक्य आहे तुला? पण त्यासाठी प्रयत्न केल्यास सर्व शक्य होईल. प्रयत्नांती परमेश्वर मिळतो. पहिल्याने तू राजाच्या दरबारी प्रवेश मिळव. नंतर हळूहळू राजाचा विश्वास संपादन केल्यावर तुला खूप मेहनत करून राजघराण्यातल्या लोकांचा विश्वास पण संपादन करावा लागेल. अशा तऱ्हेने राजवाड्यात प्रवेश मिळाला की तुझे काम फत्ते! चिकाटीने प्रयत्न करीत रहा.

मनावर अनुकूल तोच परिणाम झाला. तो स्वभावाने आळशी होता. पण त्याला आता सर्व कामात उत्साह वाटू लागला. तो दर्शनास गेला व राजाच्या पदरी नोकरी देण्यास विनंती केली. त्याचा नम्रपणा पाहून राजाने त्याला नोकरी दिली.

केदार आपले काम मन लावून करू लागला. काही दिवसांनी राजाच्या मनात त्याच्या कार्यपटुत्वाबद्दल विश्वास वाटू लागला. नोकरीखातर काम करणाऱ्यात आणि स्वतःचे काम समजून काम करणाऱ्यात जो फरक दिसतो तो त्याच्या व्यवहारात पाहून राजाने हळूहळू केदारला राजवाड्यातली कामे सांगायला सुरवात केली. राजवाड्यातल्या कामात कोणी कुचराई केलेली त्याला खपत नसे. मोठमोठ्या अधिकाऱ्यांच्या चुका दाखविण्यात ही तो मागेपुढे पहात नसे. त्यामुळे अधिकारी रागावले तरी राणी व राजघराण्यातली मंडळी त्याच्यावर खूष होती.

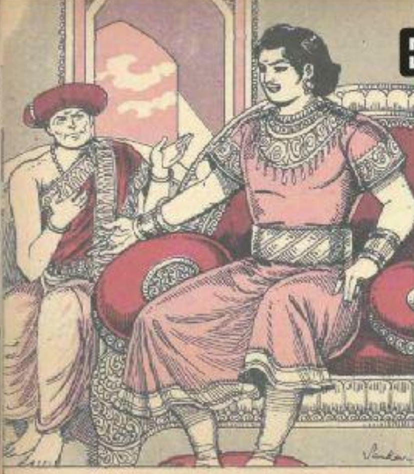
लवकरच केदार राजा व राणीचा एक विश्वासपात्र सल्लागार झाला. राजकन्येच्या सर्व गरजा भागविण्याकडे तो लक्ष पुरवी. तो हुशार व रूपवान पण होताच. म्हणून हळूहळू राजकन्येचे मन त्याच्याकडे ओढ घेऊ लागले. तिला कोणत्याही गोष्टीबद्दल



शंका वाटली की तो केदारला बोलावून त्याचा सल्ला घेई.

राजकन्या वयात आल्यावर राजा व राणीने तिच्या विवाहासाठी चवकशी सुरू केली. कित्येक राजकुमार तिच्याशी विवाह करण्यास तयार झाले. परंतु तिला केदारच सर्वात जास्त योग्य वाटू लागला.

राजाला ती गोष्ट कळली व त्याने देखील केदारशी राजकन्येच्या विवाहास नकार दिला नाही. त्यांचे परस्परांवरचे प्रेम पाहून राजकन्येने योग्य वर निवडला असेच प्रत्येकाला वाटले. कारण सर्व दरबारी केदारची कर्तबगारी स्वतःच्या डोळ्यांनी पहात आले होते.



केदार सासऱ्याच्या मदतीने राजाची सर्व कर्तव्ये शिकू लागला आणि त्याने राज्यकारभाराची सर्व कामे लवकरच शिकून घेतली. हळूहळू राजा केदारचाच सल्ला घेऊन राज्यकारभार पाहू लागला.

पुढे काही दिवसांनी राजाने परलोक गमन केले. केदार गादीवर बसला. अशा तऱ्हेने त्याचे स्वप्न खरे झाले. त्याच्या आनंदाला पारावार नव्हता.

परंतु तो आनंद फार दिवस टिकला नाही. कारण शेजारच्या राजांना केदार सारख्या सामान्य माणसाशी राजकन्येचा विवाह झालेला व राजाचा वारस म्हणून केदार गादीवर बसलेला खपला नाही.

केदार घाबरला. शत्रूशी संधी करून घेऊन मोकळे व्हावे असा त्याने विचार केला.

त्याच वेळी केदारला त्याच्या बापाच्या मित्राची आठवण झाली. त्याची भाग्य रेखा ओळखून त्यांनी भविष्य वर्तवले होते. तेव्हां पुढे त्याच्या भाग्यात काय आहे हे त्यांनाच विचारून घेण्याचे ठरवून त्याने त्या विद्वान पंडिताकडे निरोप पाठविला. तो पंडित आल्यावर केदारने त्यांचा यथोचित सत्कार करून त्यांना विचारले–"काका! तुम्ही वर्तवलेले भविष्य आजपर्यंत खरे निघाले. आतां आमच्या राज्यावर शत्रू चालून आला आहे व मला युद्ध करावे लागणार आहे. म्हणून माझा हात पाहून माझ्या नशिबात काय आहे, सांगता का?"

तो पंडित स्मित करून म्हणाला–"अरे वेड्या! मला हस्तमुद्रिकेचे थोडेदेखील ज्ञान नाही. मी त्या दिवशी तुझा हात पाहून जे भविष्य सांगितले ते तुझी हस्तरेखा पाहून सांगितले नव्हते. सर्व ज्योतिष्याचे सोंग केले होते."

ते ऐकून केदार रागावला नाही तर त्याने त्या पंडिताला मोठे बक्षिस दिले आणि युद्धाची तयारी केली. त्या युद्धात त्याला जय मिळाला एवढेच नव्हे तर त्याने शत्रूचा पूर्णनाश केला.

"मला एका गोष्टीबद्दल शंका वाटते. त्या पंडिताने हस्तमुद्रिक चांगले माहीत असल्याचे नाटक कां केले? केदारने त्या पंडिताच्या सांगण्याप्रमाणे राजा झाल्यावर त्याचा सत्कार कां केला नाही आणि युद्धापूर्वी बोलावून त्याने हस्तमुद्रिकशास्त्राची मुळीच माहिती नसल्याचे व ते सर्व नाटक होते असे सांगितले तरी केदारने त्या पंडिताला बक्षिस देऊन त्याचा सत्कार कसा काय केला? ज्या केदारला युद्धशास्त्राची थोडी देखील कल्पना नव्हती तो युद्धात जय मिळवून कसा काय आला? या प्रश्नांचे उत्तर माहीत असून तु दिले नाहीस तर त्याचा परिणाम तुला माहीत आहेच; तुझ्या डोक्याची शंभर छकले होऊन तुझ्याच पायाव लोळू लागतील."

ते ऐकून विक्रमादित्त म्हणाला–"केदार मनातले मांडे खात बसण्यापेक्षा काही तरी कामाला लागावा म्हणून त्या पंडिताने त्याचा हात पाहून त्याला ज्योतिष शास्त्राचे उत्तम ज्ञान असल्याचे नाटक रचले होते. केदारच्या मनातली इच्छा पहिल्यानेच विचारून घेऊन त्याने त्याची लक्षणे हातावर असल्याचे सांगितले. परंतु केदारला प्रेरणा मिळाली व तो प्रयत्न करू लागला. त्याला त्याच्या प्रयत्नात यशपण मिळाले. त्या पंडिताने सांगेपर्यंत की त्याने केले ते सर्व नाटक होते, केदारला तें सर्व त्याच्या भाग्य रेखेप्रमाणे घडल्याचे वाटत होते. परंतु त्यानंतर त्याला स्वतःच्या प्रयत्नानेच मनुष्याचे भाग्य बनते हे कळले. परंतु त्या पंडितानेच त्याच्या मनात आत्मविश्वास उत्पन्न करून त्याला कामाला प्रेरणा दिली होती. म्हणून त्याने पंडिताचे ज्योतिषशास्त्र खोटे असल्याचे कळल्यावरही त्याचा सत्कार केला. प्रयत्नांती परमेश्वर ही गोष्ट प्रत्यक्ष त्याने अनुभवली होती. म्हणून युद्धात देखील त्याला यश प्राप्ती झाली."

अशा तऱ्हेने राजाचे **मौनभंग** होताच वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला आणि झाडाला जाऊन लोंबकळू लागला. (कल्पित)



ग्रहगति

वज्रगिरी नामक गावी वज्रपाल नावाचा राजा राज्य करीत असे. त्याच्या मनात चक्रवर्ति होण्याची महत्वाकांक्षा होती. अनेक देश व राज्ये जिकून तो चक्रवर्ति झाला.

परंतु त्याची महत्वाकांक्षा वाढतच गेली. त्याने विचार केला, अजून जिकण्यालायक अनेक राज्ये आहेत. सर्व जग जिकून जगज्जेता ही पदवी मिळविली पाहिजे.

वज्रपालाला एक मुलगी होती. तिचे नाव पूर्णरेखा असे होते. ती सुशिक्षित होती तिला वडिलांची ही राज्याकांक्षा आवडली नाही. ती काही तरी उपाय आहे का विचार करू लागली. कारण मर्यादेबाहेर राज्याकांक्षा वाईट असे तिचे मत होते.

एक दिवशी संध्याकाळी राजाने आपल्या मुलीला बोलवून आणायला दासीला पाठविले तेव्हां ती राजोद्यानात असल्याचे राजाला कळले. म्हणून तो स्वतः राज-कन्येला भेटायला उद्यानात गेला आणि तिला तिथे एकटी पाहून त्याने विचारले–"मुली! संध्याकाळच्या वेळी तू अशी एकटी येथे काय करते आहेस?"

"आकाशाकडे पाहाते आहे, बाबा!" मुलगी म्हणाली.

"आकाशात पाहण्यासारखे असे काय आहे?" राजाने विचारले.

"इतके मोठे विस्तीर्ण आकाश आहे, तरी ते ग्रह पहा आपल्या कक्षेबाहेर, राशि-चक्राबाहेर जात नाहीत, आतल्या आत फिरत आहेत, हे पाहून मला आश्चर्य वाटते!" पूर्णरेखा म्हणाली.

ती गोष्ट वज्रपालला कळली. त्याने त्यानंतर युद्ध बंद केले. —नीरजा राय





अक्षय संपत्ति

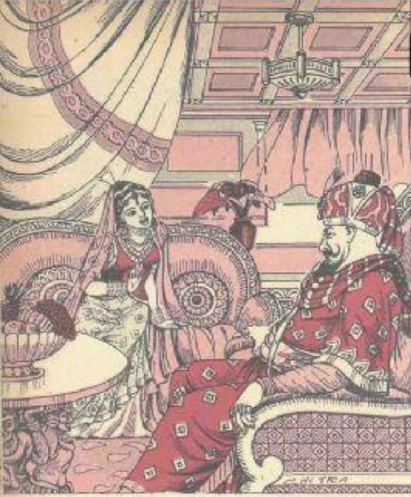
फार पूर्वी बगदाद येथे खलीफा हारून उल रशीद राज्य करीत असे. त्याला वाटे की त्याच्या सारखा श्रीमंत व दानशूर या जगात दुसरा कोणी नसेल. तो ती गोष्ट भर दरबारात म्हणून दाखवी, अशी आत्मस्तुती करण्यास त्याला संकोच वाटत नसे.

एकदां खलीफा सर्वांसमक्ष आत्मस्तुती करीत होता. वजिराला ती गोष्ट आवडली नाही. त्याचे नाव जाफर होते. त्याने खलीफांचे डोळे उघडण्याचे ठरविले आणि म्हणाला–"हुजूर! अपराधाची माफी पहिल्यानेच मागत आहे. मनुष्याने अल्लाच्या समोर नम्र रहावे. गर्व कशासाठी करा-वयाचा? त्याचे स्वतःचे असे या जगात काय आहे. त्या जगन्नियंत्याच्या इच्छेविरुद्ध झाडाचे पानदेखील हलणे शक्य नाही. तोच आपल्याला बुद्धी व धन देतो. मग आपण गर्व करणे रास्त होईल का? आपल्या दानशूरत्वाची वाखाणणी इतरांनी केली तर ती शोभेल पण आत्मस्तुती करणे बरोबर नाही. याशिवाय हे धन वैभव अल्लाने आपणांस दिले आहे तसे इतरांना पण दिले आहे. दानधर्म आपल्या हातून होतो तो तोच करवितो. तोच सर्वगोष्टींचा कर्ता करविता आहे.

मी बसरा नगरीत एका श्रीमंत तरुण माणसाला पाहिले आहे. त्याचे नाव अबुल कासिम असे आहे. त्याच्या जवळ जेवढे धन आहे तेवढे जगात मोठमोठ्या बादशहांजवळ देखील असेलकी नाही, शंकाच. दानधर्मात त्याची बरोबरी करू शकेल असा एकही मनुष्य मी तरी पाहिला नाही."

जाफर म्हणाला ते ऐकून मनस्वी खलीफाला राग आला. तो म्हणाला–

अरबस्तानातील एक लोककथा



"जाफर! अशा खोट्या गप्पांना माझ्याकडे फक्त फाशीची शिक्षा आहे, लक्षात ठेव!"

"मी आपली शपथ घेऊन सांगतो, हुजूर! मी जे काही बोललो ते अक्षर अक्षर सत्य आहे. पाहिजे तर आपण कोणालाही पाठवून मी म्हटले ते खरे आहे की खोटे याची शहानिशा करून घ्या. त्यानंतर मला फाशीची शिक्षा देणें आपल्याला बरोबर वाटले तर द्या. मी आनंदाने ती शिक्षा भोगायला तयार आहे."

राग आल्यामुळे खलीफांच्या तोंडून एक शब्ददेखील बाहेर पडला नाही. त्यांनी जाफरला कैद करण्यास हुकूम केला आणि जुबेदा बेगमच्या महालात खलीफा निघून गेला.

खलीफाचा लालबुंद झालेला चेहरा व डोळे पाहूनच बेगम जुबेदाने, दरबारात काही तरी भानगड झाली असावी हे ओळखले. तिने गुलाब पाणी शिपडून खलीफाला थंडगार पेय प्यायला दिले आणि म्हणाली–" हुजूर, शांत व्हावे!"

"त्या मूर्ख जाफरने आज भरल्या दरबारात माझा अपमान केला. त्याने उर्मटपणाने उत्तरे दिली आणि एका त्रयस्थ माणसाची मनसोक्त वाखाणणी केली." असे सांगून खलीफाने दरबारात घडलेली गोष्ट जुबेदा बेगमला सांगितली.

जाफरला या संकटातून वाचविणे आतां कठीण आहे, हे जुबेदाबेगमने ओळखले तरी तिने धीर करून विनंती केली–"हुजूर! जाफर मियां असेच काही तरी कधी कधी बोलतात. पण बसऱ्याला कोणाला तरी पाठवून हुजूरांनी चवकशी करून पहावी. म्हणते! तोंपर्यंत जाफर मियांना तुरुंगात ठेवावे. फाशीची शिक्षा देऊ नये!"

जुबेदा बेगमचे बोलणे खलीफाला पटले, त्यांचे चित्त शांत झाले. म्हणाला–"मी तरी सर्व हकीगत कळल्याशिवाय जाफर-मियाला शिक्षा कशी काय करीन? मी स्वतः अबुल कासिमचे वैभव पाहून यावे म्हणतो.

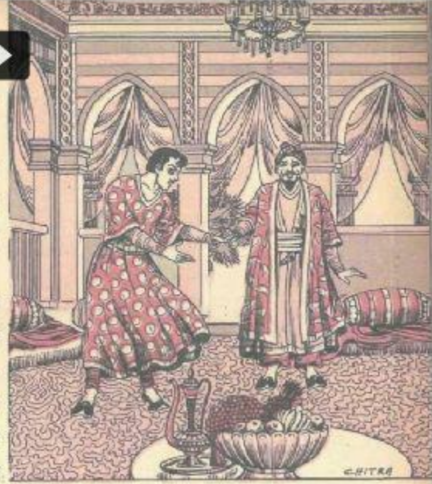
आढळून आल्यास मी त्याला फाशीची शिक्षा करीन."

खलीफाने एकट्याने बसरा शहरी जाऊ नये असे जुबेदाने अनेक प्रकारे समजावून पाहिले. पण एका व्यापाऱ्याचा वेष करून खलीफा बसऱ्याला निघाला.

बसरा शहरी खलीफा एका धर्मशाळेत उतरला. पाणी सुद्धा प्याल्याशिवाय त्याने एका चौकीदाराला बोलावून विचारले– "या गावी कोणी अबुल कासिम नावाचा एक मनुष्य राहतो. तो दानधर्म करतो त्याची बरोबरी कोणी बादशाह सुद्धा करणे शक्य नाही, म्हणे, हे खरे आहे का?"

चौकीदार आकाशाकडे पाहून आदर-पूर्वक मान हलवून म्हणाला–"त्या खुदा-वन्द करीमची मेहरबानी आहे त्या तरुण माणसावर. अबुल कासिमने उपकार केला नाही असा या बसरा शहरात कोण आहे?" धर्मशाळेत आणखी काही व्यापारी आले, म्हणून चौकीदाराला जावे लागले.

खलीफा रात्रभर धर्मशाळेत झोपला. पण त्याला झोप आली नाही. उजाडताच बाजारपेठेत गेला. त्याने एका दुकान-दाराला विचारले–"काय हो, अबुल कासिम कोठे राहतात, सांगता का?"



त्या दुकानदाराने खलीफाकडे आश्चर्य-चकित होऊन पाहिले आणि म्हणाला– "तुम्ही कोणी परगावचे दिसता आहां. राजवाड्यात राहणारे लोक सुद्धा एखादवेळ राजाला ओळखत नसतील पण अबुल कासिम यांचे घर माहीत नसणारा, या गावात कोणी असेल असे मला वाटत नाही."

"मी बाहेर गावाहून त्या तरुण श्रीमंत गृहस्थाला भेटायला आलो आहे." खलीफा दुकानदाराला म्हणाला.

दुकानदाराने एका नोकराला अबुल कासिमचे घर दाखवायला पाठविले.

अबुल कासिमचा महाल निरनिराळ्या रंगाच्या संगमरमरी दगडाचा कोरीव चित्र-



कारी करून बांधलेला होता. दारे हस्तिदंतांवर रत्नमाणिक्ये मढवून केलेली होती. महालासमोर पुष्कळ गुलाम होते. खलीफाने एका गुलामाला बोलावून, त्याच्या मालकाला, कोणी परदेशी भेटायला आल्याची वर्दी देण्यासाठी पाठविले.

निरोप कळताच अबुल कासिम स्वतः अतिथि सत्कारासाठी धावत बाहेर आला. त्याने नम्रपणे आपल्या पाहुण्याला आपल्या महालात बोलावून नेले. तो महाल पाहून खलीफाचे डोळेच दिपून गेले. खलीफाला अबुल कासिम ज्या दालनात घेऊन गेला त्या दालनात मऊ गाद्यांवर मखमलीच्या जरीचे काम केलेल्या ऊबदार चादरी होत्या. [illegible] रेशमी किंवा मखमली काम केलेले होते. दोघे एका उंच जागेवर बसले. थोड्या वेळाने दहाबारा गुलाम माणिक पात्रात अंगूरी घेऊन आले आणि स्फटिकाच्या पेल्यात भरून दोघांना ती प्यायला दिली. त्यांच्या पाठोपाठ बारा तरुण दासी चिनी मातीच्या भांड्यात फळफळावळ व फुले आणि सुवर्णपात्रात सरबते घेऊन आल्या. ते सर्व वैभव पाहून खलीफा चकितच झाला.

एका दुसऱ्या दालनात खलीफाला अबुल कासिमने काही वेळाने जेवायला बोलावून नेले. सर्व वस्तू सुवर्णपात्रात वाढण्यात आल्या. प्रत्येक पदार्थ स्वादिष्ट होता.

मेजवानीनंतर संगीताची व्यवस्था करण्यात आली होती. ते संगीत ऐकून खलीफाला वाटले की त्याच्या दरबारातला इशाक गवई मोठा वस्ताद असला तरी अबुल कासिमच्या गायकासमोर फिक्का पडला असता. ते संगीत स्वर्गात देखील कदाचितच ऐकायला मिळेल.

खलीफा संगीत ऐकण्यात मग्न असता अबुल कासिम थोडा वेळ उठून बाहेर गेला. परत आला तेव्हां त्याच्या हातात चंदनाची एक छडी होती आणि दुसऱ्या हातात एक झाड होते. झाडाचा बुंध चांदीचा होता पाने मरकत मण्यांची होती आणि झाडाला

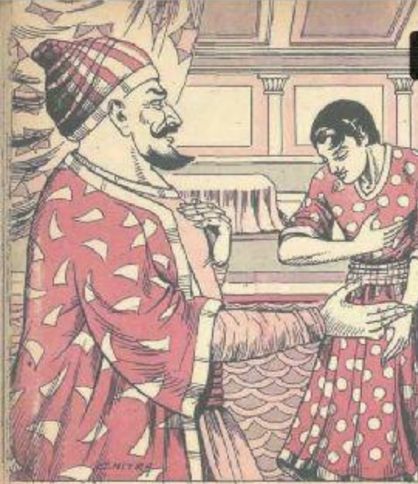
[illegible] एक मोर बसलेला होता. तो मोर बनविण्यात कारागिराने मोठे कौशल्य दाखविले होते. अबूल कासिमने ते झाड खलीफासमोर ठेवले आणि छडीने त्या झाडाला एकदाच मारले. त्या बरोबर मोर आपला पिसारा पसरून नाचू लागला. तो नाचत असतां त्याच्या पिसाच्या डोळ्यातून अत्तराचा सुवास बाहेर येत होता आणि दालनभर दरवळत होता.

खलीफा ते विचित्र दृश्य पाहण्यात तन्मय झाला असता एका एकी अबुल हसन ते झाड व मोर उचलून घेऊन गेला.

"काय पण विक्षिप्त माणूस आहे. चित्र पाहून त्याचे कौतुक करण्याच्या वेळीच तो ते उचलून घेऊन गेला. जाफर म्हणाला ते किती खरे असले तरी हा विक्षिप्तपणा आपल्याला नाही आवडला. मी त्या मोराचे पीस काढून घेईन असे वाटले की काय याला? बरे झाले की मी स्वतः डोळ्यांनी या माणसाचा विक्षिप्तपणा पाहतो आहे." खलीफा मनातल्या मनात खूप रागावला होता.

इतक्यात अबुल कासिम एका सुंदर गुलाम तरुणाला घेऊन आला. तो मोती मढवलेला पोशाख घालून आला होता. त्याच्या हातात एक भांडे होते. ते एक माणिक पात्र होते. त्यात दारू भरलेली होती. गुलामाने नमस्कार करून ते पात्र खलीफाच्या हातात दिले. खलीफाने त्या





पात्रातली सर्व दारू पिऊन टाकली आणि आश्चर्य म्हणजे ते पात्र पुन्हा भरले. ते दारूचे अक्षय पात्र पाहून खलीफाने अबुल कासिमला त्याचे गुपित विचारले.

"गुपित काही नाही. एका जुन्या काळातल्या वैज्ञानिकाने ते तयार करून दिले आहे." अबुल कासिम म्हणाला आणि त्या गुलामाला त्या पात्रासह ओढून घेऊन आतल्या दालनात गेला.

खलीफाला त्याची ती वागणूक मुळीच आवडली नाही. सामान्य शिष्टाचार देखील या माणसात नाही! मी विचारल्याशिवाय एकेक अद्‌भुत वस्तू आणून दाखवितो आणि मी ते पाहून कौतुक करू [illegible] करतो. जाफरला याच्या वागणुकीतला हा विक्षिप्तपणा सांगून उगाच कोणाची इतकी स्तुती करू नये असे बजावून सांगतो.

इतक्यात अबुल कासिम पुन्हा परत आला. या खेपेस त्याच्या बरोबर एक अप्रतिम सुंदर तरुण स्त्री होती. तसे सौंदर्य त्या पूर्वी इतरत्र कोठे खलीफांनी पाहिले नव्हते. तिच्या सर्वांगावर निरनिराळी आभूषणे होती. परंतु तिच्या अवयवांच्या रेखीवपणासमोर ती आभूषणे पण फिक्की वाटत होती. ती समोर येऊन बसली आणि वीणा वाजवू लागली. तिच्या वीणा वादनात खलीफा ते मोराचे चित्र आणि ते दारूचे अक्षयपात्र पार विसरून गेला. अबुल हसनला म्हणाला–"तुझ्याजवळच्या या एकाहून एक अद्‌भुत वस्तू पाहून तुझा हेवा वाटू लागला आहे मला." असे म्हणत खलीफा उठून उभा राहिला.

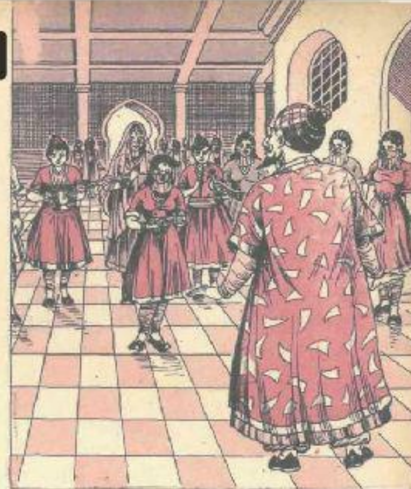
अतिथीच्या इच्छेविरुद्ध काही बोलणे शिष्टाचाराला धरून नसल्यामुळे अबुल कासिमने खाली वांकून सलाम केला आणि फाटकापर्यंत खलीफाला पोंचवायला गेला. खलीफाला निरोप देतांना म्हणाला– "अतिथि सत्कारात काही उणीव राहिली असल्यास माफी करावी."

[illegible] मनातल्या मनात अबुल कासिमच्या गर्विष्ठपणाची निंदा करीत होता. तो आपल्या वैभवाचे प्रदर्शन करून पाहुण्याचा तिरस्कार करतो. त्यातच त्याला आनंद वाटतो. हा काय दानशूरपणा झाला? हा नुसता लोभीच नव्हे तर महालोभी दिसतो आहे. जाफर म्हणाला ते सर्व खोटे. त्याला परत गेल्यावर फाशीची शिक्षा झालीच पाहिजे.

त्याच रागात खलीफा धर्मशाळेत परत आला. तेव्हां धर्मशाळेच्या आवारात सुंदर सुंदर गुलाम तरुणी अर्ध वृत्ताकार उभ्या होत्या. त्यातल्या अर्ध्या गोऱ्या पान होत्या व अर्ध्या काळ्या हबशी जातीच्या होत्या. त्यांच्या मधोमध वीणा वाजवणारी ती तरुण स्त्री होती. तिच्या उजव्या बाजूला ते दारूचे अक्षयपात्र घेऊन तो गुलाम उभा होता आणि त्याच्या उजव्या बाजूला ते झाड व मोराचे चित्र घेऊन आणखी एक गुलाम उभा होता.

खलीफाने धर्मशाळेत पाऊल टाकल्याबरोबर एका गुलामाने पुढे येऊन सलाम केला व खलीफाच्या हातात एक पत्र दिले. खलीफांनी लखोटा उघडून पत्र वाचले. त्यातला मजकूर पुढील प्रमाणे होता.

"आपण माझ्या घरी येऊन मला फार उपकृत केलेत. एक तुच्छ विनंती या पत्राद्वारे



करीत आहे. हे सर्व गुलाम, झाड, मोर, अक्षय पात्र आपणांस प्रेमाची भेट म्हणून पाठविली आहेत. प्रत्येक वस्तु अल्लाने दिली आहे आणि ती अल्लाकडेच परत जाते."

ते पत्र वाचून खलीफाला पश्चात्ताप वाटला. त्या थोर माणसाला ओळखण्यात आपण केवढी मोठी चूक केली. जाफर म्हणाला ते खरे निघाले. जाफर! अल्लाची तुझ्यावर नेहमी अशीच मेहेरबानी राहो! तू माझा गर्व व अहंकार दाखवून माझे डोळे उघडलेस. मोठमोठ्या राजे रजवाड्यांना देण्यालायक उपहार याने माझ्या सारख्या सामान्य पाहुण्याला सहजासहजी देऊन टाकल्या. तरमग हा सामान्य

नागरिक आहे का? त्याचे गुपित विचारणे गैर असले तरी विचारून घेतलेच पाहिजे.

असा विचार करून खलीफाने सर्व वस्तू धर्मशाळेत सुरक्षित नेऊन ठेवल्या आणि अबुल कासिमच्या घरी जाऊन त्याला विचारले–"अबुल कासिम! अल्लाची मेहरबानी नेहमी तुझ्यावर राहो! तू ज्या वस्तू भेट म्हणून माझ्याकडे पाठविल्यास त्या स्वीकारण्यास मला संकोच होत आहे. या सर्व वस्तू परत करण्याची परवानगी दे आणि मी बगदादला परत गेल्यावर तुझ्या अतिथिसत्काराचे व दानशूरत्वाचे वर्णन आपल्या मित्रमंडळीत करीन."

ते ऐकून अबुल कासिम नम्रपणे म्हणाला–"मी केलेला अतिथि सत्कार व मी दिलेली भेट त्यात काहीतरी चूक किंवा उणीव राहून गेली आहे. नाहीतर आपण धर्मशाळेतून परत येऊन माझ्या हृदयाला दुखविणारे हे शब्द नक्कीच बोलला नसता."

खलीफा मध्ये त्याला अडवून म्हणाला–"असा गैरसमज करून घेऊ नकोस थोर

कधी कोणत्याही आतिथ्य करणाराचा अपमान केलेला नाही. माझ्या सारख्या अनोळखी माणसाला तू अशा मोठमोठ्या भेटी दिल्यास तर त्यात तुझा थोरपणा दिसला तरी तुझा खजिना अशातऱ्हेने रिकामा करणे मला रास्त नाही. तुझ्याजवळ किती संपत्ति असली तरी त्याला सीमा आहेच की नाही?"

"धर्मशाळेतून परत येण्याचे हेच कारण असेल तर आपण मुळीच काळजी करू नये. कारण माझ्या घरी नित्य होणाऱ्या या गोष्टी आहेत. मी अतिथि सत्कार अशाच तऱ्हेने करून त्या अल्लाच्या उपकाराची फेड अल्प का होईना, करीत आहे. अल्लाने मला एवढे मोठे वैभव दिले आहे की ते कधी कमी होतच नाही. माझ्या बोलण्यावर आपला विश्वास बसायला आपण माझे आत्मचरित्र थोडे ऐकले पाहिजे, ती एक विचित्र गोष्ट आहे!" अबुल कासिम म्हणाला.

(पुढील अंकात संपूर्ण)





विचित्र युवक

एका गावी गोपाळ नावाचा एक श्रीमंत मनुष्य रहात असे. त्याला पुष्कळ मुले झाली, पण एक दोन महिन्याची असतानाच देवा घरी निघून गेली. म्हणून तो व त्याची बायको फार दुःखी होते. त्याने मूल व्हावे म्हणून, अनेक व्रते आणि शेवटी काशीयात्रा करण्याचे ठरविले.

वाटेत एका गावी त्याचा गोविंद नावाचा मित्र रहात असे. त्याला भेटायला तो गेला. गोविंदलापण मूलबाळ नव्हते. त्याला सुद्धा काशीयात्रेला जायचे होते. परंतु आपल्या मित्राबरोबर निघणे त्याला शक्य नव्हते. म्हणून त्याने काटकसर करून जमविलेले शंभर रुपये आपल्या मित्राला दिले व म्हणाला–"गोपाळ! तू काशीला जातो आहेसच. माझ्या वतीने पण काशी विश्वनाथावर अभिषेक करून मला एक मुलगा व्हावा असे मागणे माग. माझ्या नशिबात असेल तर देवाची कृपा माझ्यावर होईल."

गोपाळने गोविंदच्या इच्छेप्रमाणे देवाजवळ त्यालापण मुलगा व्हावा असे मागणे मागितले. गोविंदने दिलेले पैसे खर्चून त्याने देवाचा अभिषेक वगैरे करविला. गोपाळला लोकांकडून कळले की काशीत कोणी योगी आहे त्याच्या कृपेने संतानप्राप्ती होते. म्हणून गोपाळ त्या योग्याच्या दर्शनाला गेला आणि त्याची पादपूजा करून स्वतःला व आपल्या मित्राला मुलगा होईल असा आशीर्वाद मागितला. त्या योग्याने गोपाळला एक भस्म दिले आणि म्हणाला–"यातले अर्धे भस्म तू आपल्या बायकोला व अर्धे आपल्या मित्राच्या बायकोला देऊन सेवन करायला सांग. दोघींना मुले होतील." गोपाळच्या बायकोने तेथेच अर्धे भस्म सेवन केले आणि पुढे दोन महिन्यांनी त्याच्या मित्राच्या बायकोने अर्धे भस्म सेवन केले.

क. प्रभा क्षीरसागर



गोपाळच्या बायकोला यथा समयी एक मुलगा झाला आणि ठीक दोन महिन्यांनी गोविंदच्या बायकोला पणा मुलगा झाला. गोपाळने आपल्या मुलाचे नाव विश्वनाथ ठेवले व गोविंदने आपल्या मुलाचे नाव काशीनाथ ठेवले.

गोविंदचा मुलगा विचित्रपणे वागू लागला. त्याला इतरांसारखे कपडे आवडत नसत. तो स्वतः सांगे ते आईने करून वाढले तरच तो खाई. तो मुलांबरोबर मिसळून खेळत नसे. त्याचा खेळ दुसराच काहीतरी असे. पांचव्या वर्षी बापाने त्याला शाळेत घातले तेव्हां एक विचित्र गोष्ट त्याच्या मास्तरांच्या लक्षात आली.

शिकवावी लागत नसे. एकूण काशीनाथ हुशार मुलगा निघाला.

एकदा गोविंद आपल्या मित्राला भेटायला गोपाळच्या गात्री गेला. तेथे गोपाळचा मुलगा विश्वनाथ देखील काशीनाथसारखाच विचित्रपणे वागतो हे गोविंदला कळले. हा सर्व त्या योग्याने दिलेल्या भस्माचा परिणाम आहे असे दोघांना वाटले आणि ते खरेच होते. विश्वनाथच्या मनात एक विचार आला की तोच विचार काशीनाथच्या मनातपण येई. विश्वनाथ करी तेच काम करण्याची इच्छा काशीनाथच्या मनात उपजे. विश्वनाथ जी कविता पाठ करी ती कविता, काशीनाथाला वाचल्याशिवाय येत असे. या विचित्र गोष्टी सर्वांना हळूहळू कळल्या. म्हणून सर्व त्या दोघां मुलांना 'विचित्र मुले' म्हणू लागले. दोघे दिसायला निरनिराळे दिसत. परंतु त्यांची कामे व विचार एक असत. एकाला जे काम करावेसे वाटे तेच काम दुसऱ्यालापण करावेसे वाटे. एक जण जेवायला बसला की दुसऱ्यालापण जेवायला बसावेसे वाटे. निरनिराळ्या गावात रहात असूनही दोघे परस्परांचे अनुकरण करीत.

परंतु दोघांत मैत्री होती असे मात्र नाही. कधी दोघांची परस्पर भेट होई तेव्हां दोघे

विचारले की काशीनाथ तू का रे हसलास? तर काशीनाथ उत्तर देई–"विश्वनाथ का हसला?" नंतर दोघे परस्परांकडे पहात निघून जात.

दोघे वयात आले. तोंपर्यंत दोघांचे आईवडील वारले.

विश्वनाथाला अनेक मुली सांगून आल्या. त्याने अनेक मुली पाहिल्या. परंतु त्याने ज्या मुलीला पसंत केले तिचे नाव शैलजा होते. विश्वनाथ व शैलजाचा संबंध ठरला आणि शैलजाचे वडील भीमाशंकर यांनी लग्नाचा मुहूर्तपण ठरविला.

ज्या दिवशी भीमाशंकरने शैलजा व विश्वनाथाच्या मुहूर्त ठरविला त्याच्या दुसऱ्याच दिवशी काशीनाथनें भीमाशंकर जवळ शैलजाशी विवाह करून देण्यास विनंती केली.

"अहो, पण कालच शैलजाचे लग्न ठरले. भीमाशंकर म्हणाला.

"अहो पण अक्षत पडली नाही ना अजून?" काशीनाथने विचारले.

भीमाशंकरच्या मनात एक दुसराच विचार आला. तो काशीनाथच्या घरी दुसऱ्या दिवशी गेला आणि देण्या घेण्याच्या गोष्टी सुरू झाल्या. जो संबंध कमी खर्चांत होईल तोच बरा, हा विचार त्याच्या मनात आला. परंतु विश्वनाथने तसा मोठा हुंडा मागितला नव्हता. तेव्हां काशीनाथकडे हुंडया विषयी जास्त बोलण्याची





गरज नव्हती. परतु आणखी एक गोष्ट त्याच्या मनात होती. ती गोष्ट त्याने सुरवातीलाच दोघांपैकी एकाला देखील सांगितली नाही.

विश्वनाथला संशय आला की भीमाशंकरच्या मनात काही तरी बदल झाला आहे. त्याने त्याला भेटून धमक्या दिल्या की तुम्ही शैलजाचा विवाह आणखी कोणाशी कसा काय करून देता पाहतो."

ते ऐकून भीमाशंकर म्हणाला–"आतां मी काय करू हे मला सुचेनासे झाले आहे. तिकडे तो काशीनाथ पण मला अशाच धमक्या देतो आहे. यातून तो देवच काय तो मार्ग काढील!"

दोघांचे परस्परांशी वैर मनातल्या मनात वाढू लागले आणि दोघे मारामारी करतात की काय याची भीती वाटू लागली. भीमाशंकरला दोघांची फिकीर होती.

एक दिवशी विश्वनाथ पहाटे उठून काशीनाथच्या घरी एक मोठा लोखंडी गज घेऊन त्याचा कपाळमोक्ष करण्यांस गेला. तो दारा बाहेर, काशीनाथ बाहेर येण्याची वाट पहात उभा राहला. परंतु चांगले उजाडले तरी काशीनाथ बाहेर आला नाही तेव्हां निराश होऊन विश्वनाथ आपल्या घरी निघाला.

झाले असे की विश्वनाथच्या मनात जो विचार आला तोच विचार काशीनाथच्या मनात पण आला होता. तो सुद्धा पहाटे उठून हातात लोखंडी गज घेऊन विश्वनाथच्या घराबाहेर तो बाहेर येण्याची वाट पहात उभा होता. परंतु उजाडल्यावर तो देखील आपल्या घरी जाऊ लागला. वाटेत दोघांची भेट झाली. दोघांनी परस्परांना विचारले–"कोठे रे गेला होतास तू?" दोघांचे भांडण सुरू झाले व मारामारीपर्यंत मजल येऊन ठेपली. तेव्हां लोकांची गर्दी जमली. दोघांना ओळखणारा एक वृद्ध मनुष्य पुढे येऊन म्हणाला–"तुम्ही उगाच भांडता आहां. कन्यादान करणारा दुसराच

भांडण मिटवू या."

त्या वृद्ध माणसाने दोघांना भीमाशंकरच्या घरी बोलावून नेले. दोघांना बाहेर बसायला सांगून तो भीमाशंकरशी घरात जाऊन बोलून आला. भीमाशंकर त्याच्या पाठोपाठ बाहेर आला व म्हणाला–"तुम्हां दोघांपैकी माझी मुलगी ज्याची निवड करील त्याच्याशी मी माझ्या मुलीचे लग्न लावून देईन. आज तुम्ही दोघे आपापल्या घरी जा. उद्यां या. चार वडीलधाऱ्या मंडळीसमोर ही निवड होईल!"

दुसऱ्या दिवशी विश्वनाथ व काशीनाथ भीमाशंकरच्या घरी आले. गावातली सर्व वडीलधारी मंडळी हजर होती.

भीमाशंकर दोघांना म्हणाला–"तुम्ही दोघे एकत्र उभे राहलात तर माझ्या मुलीला कोणाला माळ घालायची या गोष्टीचा संकोच होईल. म्हणून तुम्ही आत चला. दोघांना मी निरनिराळ्या खोल्यात बसायची व्यवस्था करून ठेवली आहे. त्याप्रमाणे दोघे भीमाशंकरने दाखविलेल्या खोल्यात जाऊन बसले.

थोड्या वेळाने विश्वनाथ हसत बाहेर आला. त्याच्या गळ्यात वरमाळा होती. त्याच्या पाठोपाठ शैलजापण बाहेर आली. त्याच वेळी दुसऱ्या खोलीतून काशीनाथ हसत बाहेर आला. त्याच्या गळ्यातपण वरमाळा होती. त्याच्या पाठोपाठ जी मुलगी आली ती शैलजासारखीच दिसत होती.

ते दृश्य पाहून तेथे हजर असलेली सर्व मंडळी आश्चर्यचकित झाली. विश्वनाथ व काशीनाथ पण चकित होऊन परस्परांकडे व परस्परांच्या वधूकडे पाहू लागले.

तेव्हां भीमाशंकर म्हणाला–"सर्वांना हे काय गौडबंगाल आहे असे वाटत असेल. पण तसे काही नाही. दोघी सख्या जुळ्या बहिणी आहेत. एकीला आम्ही शैलजा म्हणतो व दुसरीला गिरिजा."

अशा तऱ्हेने विश्वनाथ व काशीनाथ दोघांचा विवाह ठरल्या मुहूर्तावर आनंदाने पार पडला.



लबाड [illegible]

एकदा एका शेतकऱ्याला एका मजुराची गरज भासली. गोपू नावाच्या एका मजुराने मजुरीच्या पैशाशिवाय फक्त जेवणावर काम करायला असल्याचे सांगितले. म्हणाला– "मला फक्त तीन वेळ जेवायला वाढा." शेतकऱ्याने दुसऱ्या दिवसापासून कामावर यायला त्याला सांगितले.

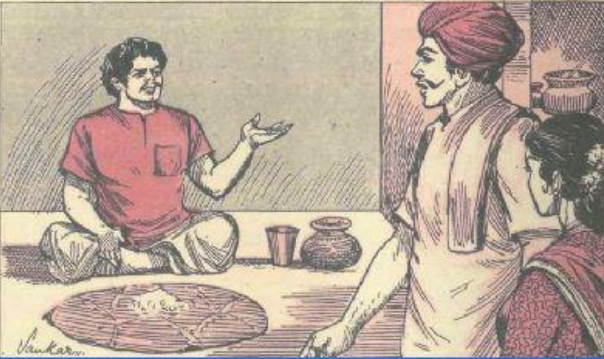
दुसऱ्या दिवशी गोपू कामाला आला व न्याहारीला म्हणून बसला. शेतकऱ्याच्या सांगण्या वरून त्याच्या बायकोने त्याला पोटभर जेवायला वाढले. त्याने दोन माणसांना पुरेल एवढे जेवून घेतले. शेतकऱ्याच्या बायकोला आश्चर्य वाटले. तिने ती गोष्ट नवऱ्याला सांगितली. शेतकऱ्याने दुपारचे खाणे सुद्धा आतांच वाढून टाक म्हणून बायकोला सल्ला दिला. गोपू त्या गोष्टीस कबूल झाला व त्याने पुन्हां एका माणसाला पुरेल एवढे जेवून घेतले.

शेतकरी थोडा चपापला व गोपूला म्हणाला–"अरे गोपू! आज संध्याकाळी आम्ही दोघे परगावी जाणार आहों म्हणून संध्याकाळचे जेवणसुद्धा आतांच वाढून द्यायला मी सांगतो आहे.

गोपू त्याला देखील कबूल झाला आणि पुन्हां एका माणसाचे खाणे त्याने खाऊन घेतले..

"बरं मग, जा आतां शेतात कामाला!" शेतकरी म्हणाला.

"अहो, रात्रीचे जेवल्यावर आता काय काम होते? झोंपायची वेळ नव्हे का?" असे म्हणत गोपू बसल्या जागी आडवा झाला.





नारद मोह

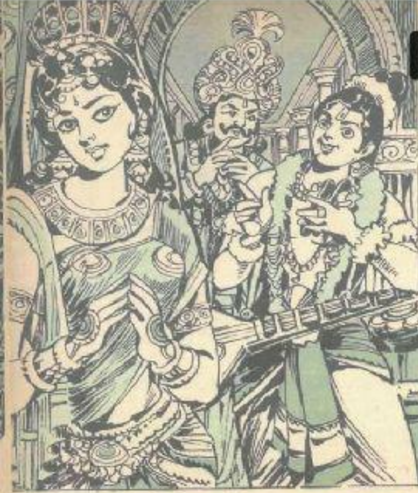
फार प्राचीन काळी एकदा नारद मुनींनी हिमालय पर्वतात गंगेच्या काठी तपश्चर्या सुरू केली. इंद्राला ती गोष्ट कळली तेव्हां त्याला वाटले की हा मुनी आपली गादी बळकावणार. म्हणून त्याने आपला सेवक कामदेव व रंभा आदिक दासींना नारदाची तपश्चर्या भंग करण्यासाठी पाठविले. परंतु कामदेव व रंभा आदिक अप्सरांना हार मानावी लागली. इंद्राने विचार केला की या हरिभक्ताला त्रास दिल्यास हरीचा कोपच होईल. म्हणून तो निश्चित झाला.

नारदाला वाटले की आपण कामदेवाला सुद्धा जिंकले. तो शंकराकडे गेला आणि त्याने कामदेवाला कसे जिंकले हे उत्साहाने वर्णन करून सांगितले. तेव्हां शंकर नारदाला म्हणाला–"नारदा! तू हे सर्व मला सांगितलेस त्यात काही गैर नाही. पण आणखी कोणाजवळ–विशेषकरून त्या वैकुंठवासी विष्णूजवळ हे सर्व जाऊन सांगू नकोस. संदर्भ आला व त्याने विचारले तरी सांगू नकोस. तुझ्या हिताचे म्हणून तुला हे मी सांगत आहे."

परंतु नारदाला कसे पटणार? तो प्रथम ब्रह्मदेवांकडे गेला आणि नंतर विष्णूकडे. विष्णूने नारदाला थट्टेत विचारले–"नारदा! इकडे कसा काय वाट चुकलास?" तेव्हां नारदाने ऐटीत, त्याने कामदेवावर कसा विजय मिळविला हे वर्णन करून सांगितले. तेव्हां विष्णु त्याला जास्त चढविण्याच्या सुरात म्हणाला–"नारदा? तुझ्यासारख्या अखंड ब्रह्मचाऱ्यावर का कामदेव विजय मिळविणार?"

नारद वरकरणी नम्रपणे पण मनात अभिमान ठेवून म्हणाला–"देवा, ही सर्व आपली कृपा आहे!"

श्री ग. मो. चांदोरकर



विष्णूने विचार केला आपल्या भक्ताच्या हृदयात गर्वाचा अंकुर उगवला आहे. वेळीच तो उपटून टाकला पाहिजे. विष्णूने नारदाला निरोप देऊन पाठविले.

विष्णूने आपली अगाध लीला सुरू केली.

नारदाला वाटेत एक सुंदर नगर लागले. ते वैकुंठपुरीहून सुंदर होते. त्या नगराच्या राजाचे नाव शीलनिधि असे होते. त्याला विश्वमोहिनी नावाची मुलगी होती. तिचे रूप पाहून लक्ष्मीचे डोळे देखील दिपून जातील इतकी सुंदर होती ती. तिच्या स्वयंवरासाठी त्या राजधानीत राजे रजवाडयांची गर्दी जमली होती. नारद मुनीला ते कळले व तो राजाच्या दर्शनास गेला.

विचारले–"मुनिवर्य! हिला कसा पति मिळेल, त्याचा काही आभास देऊ शकाल का?"

राजकन्येला पाहून तिच्याशी लग्न करण्याची नारदाच्या मनात इच्छा उत्पन्न झाली. परंतु राजाने विचारलेल्या प्रश्नाचे उत्तर द्यावयाचे होतेच. म्हणून नारद म्हणाला–"राजा! हिच्याशी ज्याचा विवाह होईल त्याला रणांगणावर कोणी जिंकू शकणार नाही. त्या थोर पुरुषाच्या सेवेला सर्व चराचर जगत सतत उभे राहील."

असे सांगून नारद विचार करीत निघाला. या मुलीशी आपला विवाह कसा होणार? जपतप आतां सर्व व्यर्थ आहे. त्याचा विचार सोडून दिला पाहिजे. त्या मुलीशी आपला विवाह काय केल्याने होईल हेच मुख्य!

या करितां आपल्याला सुंदर रूप मिळाले पाहिजे, म्हणजे आपल्याला पाहिल्याबरोबर ती राजकुमारी आपल्यावर भाळून जाऊन आपल्यालाच स्वयंवराची माळा घालील.

पण हे रूप आपल्याला मिळणार कसे? तो विचार केल्यावर त्याने मनाशी ठरविले की भगवान विष्णूनेच सहाय्य केले तर

सौंदर्य मागून घ्यावे.

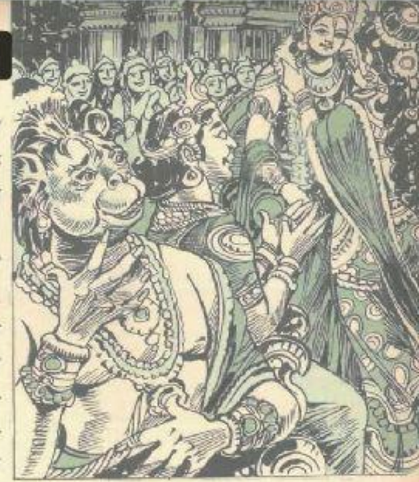
असा विचार करून नारदाने विष्णूचे ध्यान केले. विष्णु प्रगट होऊन विचारू लागला–"नारदा! काय रे, इतक्यात माझी आठवण कशी काय झाली?"

"देवा! काय सांगू? तू अंतर्यामि आहेस? पण विचारलेस म्हणून मागतो. आपले रूप मला दे! त्या शिवाय त्या राजकन्येशी माझा विवाह होणे शक्य नाही." नारदाने अगदी काकुळतीने देवाजवळ मागणे मागितले. आणि म्हणाला– "देवा, माझे हित होईल असे काही तरी लवकर कर! वेळ निघून गेल्यांवर शेवटी पश्चात्ताप करावा लागेल."

"नारदा! तुझे हित करणे हेच माझे सर्वदा ध्येय राहिले आहे. रोगी कुपथ्य मागू लागला तर वैद्य देईल का? तसेंच तुझ्या हिताचे तेच मी करणार आहे." असे सांगून विष्णु अंतर्धान पावला.

मायावश मुनीला विष्णूचे गूढ अर्थाने भरलेले ते वाक्य कळले नाही व तो धावत स्वयंवर मंडपात जाऊन दाखल झाला.

एकाहून एक सुंदर व शूर राजे आणि राजकुमार आपापल्या आसनावर बसले होते. नारद त्यांच्या मध्ये एका आसनावर जाऊन बसला. आपल्या शिवाय



राजकन्या दुसऱ्याला वरमाळा काय घालते? अशा थाटाने तो आसनावर बसून राहला.

नारदाला भगवान विष्णूने माकडाचे रूप देऊन ठेवले होते. पण इतरांना तो सरळ नारदासारखाच दिसत होता. म्हणून कोणी त्याची थट्टा अगर मस्करी केली नाही. उलट सर्वांनी आदरपूर्वक त्याला नारद मुनी समजून प्रणामच केला.

नारदाच्या जवळ पास शंकराचे दोन गण वेष पालटून बसले होते. नारदाचे बदललेले रूप त्यांना दिसत होते. ते थट्टा करीत नारदाला ऐकू जाईल असे म्हणत होते–"राजकन्या यांचे रूप पाहून यांच्यावर भाळूनच जाईल व वरमाळा यांच्याच

गळ्यात घालील." परंतु मुनीला त्यांची व्यंग्योक्ति कळली नाही. कारण विष्णूची माया त्याच्या डोक्यात शिरुन त्याच्या कडून ते सर्व करवीत होती.

नारदाचे वानर रूप इतर कोणाला दिसले नसले तरी राजकन्येला ते स्पष्टपणे दिसत होते. ते रूप पाहून तिला या राजकुमारांबरोबर या मरकटाला कोणी आणून बसविले असा तिला राग आला. म्हणून नारद बसला होता त्या बाजूला तिने ढुंकून पाहिले देखील नाही. आणि नारद तिचे लक्ष आपल्याकडे आकृष्ट व्हावे यासाठी वांकून वांकून पहात होता. शंकराचे गण नारदाचा तो विचित्रपणा पाहात होते.

भगवान विष्णु स्वत: एका राजकुमाराचे रूप घेऊन स्वयंवराला हजर झाला होता. विश्वमोहिनीने त्याच्याच गळ्यात अचूक माळा घातली. तत्काळ गरुडवाहन विष्णु आपल्या वधूला घेऊन आकाश मार्गे निघून गेला आणि सर्व राजकुमार निराश झाले.

[illegible] अनिर्वचनीयच होता. शंकराचे गण हळूच त्याला म्हणाले–"मुनिवर्य! जरा आपले तोंड तरी पाहून घ्या!" नारदाला ते ऐकून मनस्वी राग आला. त्याच्या बुद्धीवरचा मायेचा पडदा बाजूला झाला होता आणि त्याला कळले की त्याचा देह जरी विष्णू-सारखा होता तरी त्याचे रूप वानराचे झाले होते. त्याला विष्णूचा भयंकर राग आला. त्याने विष्णूला शाप दिला–"देवा! तू मला स्त्रीविरहाच्या भावनेने जसे दु:खी केलेस तसा स्त्रीविरह तुला सहन करावा लागेल आणि मला माकडाचे रूप देऊन तू माझी अशी जी थट्टा उडविलीस त्याचे फळ म्हणूत तुला वानरांची आणि अस्वलांची मदत घेऊनच या विरह दु:खातून मुक्ति मिळेल."

विष्णू म्हणाला–"भक्ताच्या हिता-साठीच मी हे केले व त्यासाठी भक्ताचा शाप मला मिळाला. त्या शापाचे फळ मी आनंदाने भोगायला तयार आहे."





पंचकल्याणी

[२]

श्यामल नगराच्या राजाने विचारलेल्या प्रश्नाचे उत्तर वीरदासाने या शब्दात दिले–"ही गोष्ट माझ्या लहानपणातली आहे. माझ्या वडिलांकडे कित्येक एकर जमीन होती आणि गुरांचे अनेक कळप होते.

एकदा आमच्या एका दूरच्या शेतात आमची एक गाय व्याली. तेव्हां माझ्या वडिलांनी त्या गाईला व वासराला घरी घेऊन जायला मला सांगितले. मी वासराला उचलून खांद्यावर घेतले आणि घरी निघालो. तेव्हां साहजिकच गाय माझ्या पाठोपाठ चालू लागली.

आम्ही थोडे अंतर चालून गेलो आणि तेवढ्यात मुसळधार पाऊस पडू लागला. म्हणून पाऊस थांबेपर्यंत आम्हांला कोठेतरी निवाऱ्याची जागा हुडकावी लागली. मला जवळच एक झोपडी दिसली. त्यात मी गाईला घेऊन गेलो.

तासाभराने त्या झोपडीत कोठून तरी बारा मांजरे आली. त्यात एक मांजर इतर मांजराहून बरेच मोठे व भयंकर दिसत होते. ते इतर मांजरांकडे पाहून ओरडू लागले. त्याबरोबर सर्व मांजरे ओरडू लागली. त्याचे ओरडणे म्हणजे काहीतरी खुणेचा शब्द होता. त्यांचा आवाज क्षणा-क्षणाला चढत गेला आणि पाहता पाहता सर्व मांजरांनी वासरावर हल्लाकरुन त्याला क्षणार्धात फस्त करून टाकले.

ते पाहून मला राग आला. परंतु त्याच-बरोबर मला त्यांची मनातल्या मनात भीतीच वाटली. त्यांना पळवून लावावे

श्रीमती वेणुताई सावंत

असे एकदां मनात आले. पण ते मला शक्यच नव्हते. तरी मी मोठमोठ्याने ओरडून त्यांना पळविण्याचा प्रयत्न करून पाहिला. परंतु ती गोष्ट जणुकाही त्यांच्या गावीच नव्हती.

त्यानंतर ती मांजरे पुन्हा जोरजोराने ओरडू लागली. त्यांची भूक भागली नव्हती असे दिसले. या खेपेस मांजरांनी गाईवर झडप मारली व लचके तोडून तिला पाच मिनिटांत खाऊन टाकले. मी जास्तच घाबरून गेलो.

पुन्हां तिसऱ्या वेळी मांजरे गुरगुरू लागली तेव्हां मी विचार केला की आता आपली पाळी आहे वाटते. म्हणून मी तेथून पळ काढला. पण ती रानटी मांजरे माझा [illegible] सोडला नाही व एका उंच दाट पानांच्या झाडावर चढून बसलो. पानांच्या आड मी त्यांना दिसलो नाही.

मांजरांना मी दिसलो नाही, तेव्हां ती मांजरे 'म्यांव' 'म्यांव' करीत सर्व झाडांचा वास घेत फिरू लागली मला वाटले सुटलो आपण. परंतु ते मोठे मांजर मी ज्या झाडावर बसलो होतो त्याला हुंगून तेथेच येऊन उभे राहले व वर पाहू लागले. त्या दुष्ट मांजराच्या पाठोपाठ इतर मांजरे पण तेथे आली.

एका मांजराने वर चढण्याचा प्रयत्न केला. ते माझ्याजवळ आल्यावर मी चाकू खुपसून त्याला ठार केले. ते खाली जाऊन



[illegible] आला. मोठ्या मांजराने इतर मांजरांना काहीतरी सांगितले. सर्वांनी मिळून त्या झाडाचे मोठे मूळ आपल्या पुढच्या पंजांनी उकरून काढले. ते मूळ तुटले व झाड एका बाजूला वांकले. मी घाबरून जाऊन मोठ्याने ओरडलो.

झाड वांकले होते तरी खाली पडले नव्हते. मांजरांनी हार मानली नाही, दुसरे मूळ तोडायला सुरवात केली. ते तुटले आणि झाड आणखी थोडे वांकले. नंतर मांजरांनी तिसरे मूळ उकरून उपटून तोडले. तेव्हां झाड आगदीच निराधार होऊन खाली पडले.

मी फांदी घट्ट धरून बसलो होतो आणि मांजरांचा आहार व्हायला तयार होतो. परंतु मी ओरडत राहलो ते अगदीच फुकट गेले नाही. जवळच शेतात काम करणारे शेतकरी धावून आले. त्यांच्या हातात काठया, फावडी, कुदळी होत्या. त्यांना पाहून मांजरे पळून गेली. परंतु शेतकऱ्यांनी त्यांचा पाठलाग करून सर्वांना एकेक करून ठार केले.

वीरदास येथवर गोष्ट सांगून म्हणाला– "महाराज! आपण आम्हांला आपराधी म्हणून न्याय विचार करून फांशीची शिक्षा केलीत. परंतु माझ्या अपराधापेक्षा त्या रानटी मांजरांनी गाईवासराला खाऊन टाकले व मला खाणार होत्या ही गोष्ट जास्त भयंकर नाही का?"

"तू म्हणालास ते ठीक आहे. तुझी ही गोष्ट खरोखरच चांगली आहे. अशाच तऱ्हेची आपल्या आयुष्यातली आणखी एखादी गोष्ट तू सांगितलीस तर तुझ्या आणखी एका मुलाला मी जीवदान देईन." राजा म्हणाला.

वीरदास थोडा वेळ विचार करून म्हणाला–"आहे महाराज! अशीच गोष्ट आणखी एक आहे. आपली आज्ञा असेल तर ती सांगतो."

"तर मग सांग!" राजा म्हणाला.

(पुढल्या अंकात आणखी एक गोष्ट)





चिरायु

भार्गव नावाच्या एका ज्योतिष्याला फार उशिरा एक मुलगा झाला. त्याने आपल्या मुलाची जन्मकुंडली पाहून भविष्य वर्तवले की मुलाला फक्त पंचवीस वर्षांचेच आयुष्य आहे. भार्गवला फार वाईट वाटले. तरी त्याने त्याचे नाव चिरायु ठेवले. जन्मकुंडलीत आयुष्य अल्पायु असले तरी लग्नाचा योग होता. त्याने, ज्या मुलीशी त्याचे लग्न होईल तिच्या ग्रहबलाने त्याला मोठे आयुष्य कदाचित लाभेल असा विचार करून त्याने मनाचे समाधान करून घेतले.

चिरायु लहानाचा मोठा झाला. तो दिसायला सुंदर आणि बुद्धीने हुशार होता. भार्गवने मुलासाठी योग्य वधूचा शोध सुरू केला. भार्गव सर्वांना सांगत असे की माझ्या मुलाला फक्त पंचवीस वर्षांचे आयुष्य आहे. परंतु विवाहाचा योग पण आहे. म्हणून त्याच्या बायकोच्या ग्रहबलावर त्याला दीर्घायुष्य मिळण्याची शक्यता पण आहे. या सर्व गोष्टी कळल्यावर त्याला कोण आपली मुलगी देणार?

हळूहळू चिरायूला देखील त्याला अल्पायु असल्याची गोष्ट कळली. तो आपल्या बापाला म्हणाला–"बाबा! माझे आयुष्य फक्त पंचवीस वर्षांचेच असेल तर उगाच लग्नाची खटखट तरी कशाला? मी आपले उरलेले आयुष्य काशी विश्वेश्वराच्या सेवेत घालवावे म्हणतो." असे सांगून तो काशीला निघाला. तो निघण्यापूर्वी आपल्या बाबांना म्हणाला–"बाबा! पंचविसाव्या वर्षी मला मरण आले नाही तर सव्वीसावे वर्ष लागतांच मी स्वतः घरी परत येईन."

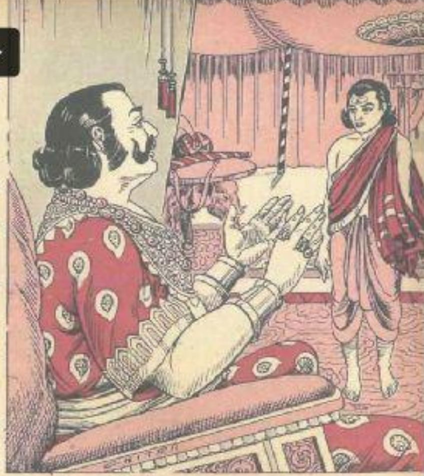
चिरायु काशीला निघाला. वाटेत त्याला यात्रिकांची एक टोळी दिसली. कोणी तरी राजा आपल्या मुलाला घेऊन शेजारच्या

श्री किशोर पाटील

[illegible] विवाहास निघाला होता. वाटेत जंगलात पडाव टाकून सर्व उतरले होते.

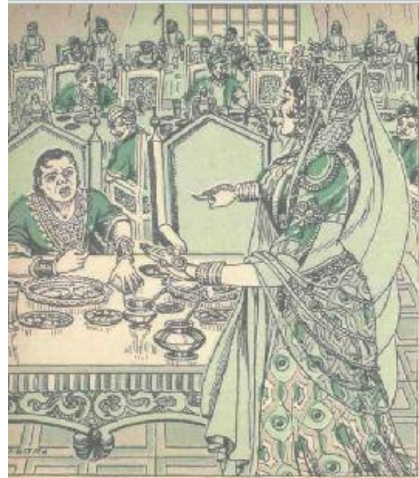
चिरायूने राजाच्या नोकरांना विचारले–"मी आजची रात्र तुमच्या बरोबर राहलो तर चालेल का?" नोकर चिरायूला घेऊन राजाकडे गेले.

राजाने चिरायूला वरपासून खालपर्यंत लक्षपूर्वक पाहिले आणि मनाशी काहीतरी ठरविले. विवाहासाठी म्हणून ज्या राजकुमाराला तो घेऊन चालला होता त्याला फेफऱ्याचा आजार होता. ऐन विवाहाच्या वेळी राजकुमाराला फेफरे आले तर काय करायचे म्हणून राजाला फार काळजी वाटत होती. चिरायु दिसायला राजकुमारासारखाच होता. त्याला लग्नाच्या वेळी बसविले की लग्न निर्विघ्न पार पडेल. लग्न झाल्यावर याला काहीतरी बक्षिस देऊन निघून जायला सांगितले की झाले. असा विचार करून राजा चिरायूला म्हणाला–"तू मी सांगितल्याप्रमाणे वागायला तयार असशील आणि आम्ही ज्या वेळी निघून जायला सांगू त्या वेळी निघून जायला तयार असशील तर आज रात्रभर तुझ्या राहण्याची व्यवस्था तर आम्ही करून देऊच त्यावर तुला एक हजार सोन्याची नाणी बक्षिस म्हणून देऊ."



बक्षिस मिळविण्याची इच्छा त्याच्या मनात नव्हती. रात्रभर आपल्याला सुरक्षितपणे रहायला मिळते आहे ना, पुरे झाले, असा विचार करून चिरायूने राजाची अट कबूल केली. रात्री तो पोटभर जेवला आणि रात्र भर छान झोपला. दुसऱ्या दिवशी दिवसभर प्रवास केल्यावर ते वऱ्हाड वधूच्या गावी येऊन पोचले. सर्वांच्या राहण्याची उत्तम व्यवस्था करण्यात आली होती.

त्या देशाच्या रीतिप्रमाणे मुहूर्त रात्रीच्या तीन प्रहरी होता. राजाच्या नोकरांनी मध्य रात्रीच्या सुमारास चिरायूला उठविले त्याला स्नान वगैरे करायला सांगून त्याला सुंदर वस्त्राभूषणे अंगात घालायला दिली.



ठीक विवाहाच्या वेळी त्याला बोहोल्यावर नेऊन उभे करण्यात आले. मंगळाष्टके होऊन अक्षता पडल्यावर होम वगैरे झाला आणि सप्तपदी झाल्यावर वरवधू जवळ जवळ बसले असतांना चिरायु वधूला तिला ऐकू जाईल इतक्याच मोठ्याने म्हणाला–

"अग्नीला साक्षी ठेवून सर्व थोर मंडळी समोर हा जो विवाह संस्कार होत आहे हे फक्त नाटकच तर ठरणार नाही ना?"

राजकुमारीने ते लक्ष देऊन ऐकले आणि तिला आश्चर्य वाटले की तिचा पति असे कां बरे विचारतो आहे?

उजाडले. राजा आपल्या कुटुंबियांबरोबर आपल्या निवासस्थानी आला. चिरायूला दिलेली वस्त्राभूषणे काढवून घेण्यात आली. त्याला एक हजार सुवर्णमुद्रा देऊन राजा म्हणाला–"आतां तू आपल्या वाटेने निघून जा. परंतु तू जर का कोठे जवळपास आढळलास तर मात्र तुझी धडगत नाही. माझे नोकर तुझ्या समाचाराला येतील."

चिरायू काशीयात्रेच्या वाटेवर पुढे निघाला.

दिसऱ्या दिवशी जेवणे चालू होती. राजकुमारी पती शेजारी बसली होती. तिने जवळून आपल्या पतीला पाहिले व तिला थोडी शंका आली. आपल्या शंकेचे निवारण करण्याच्या हेतूने तिने राजकुमाराला विचारले–"तुम्ही काल बोहोल्यावर काहीतरी मला सांगितले पण वाजंत्री वाजत होती म्हणून मला ते त्यावेळी बरोबर ऐकू आले नाही. म्हणून पुन्हां सांगता का काय ते?"

राजकुमार घाबरून गेला. म्हणाला–"मी...मी...! काही नाही सांगितले. त्याचा आवाजपण चिरायूच्या आवाजापेक्षां निराळा होता. राजकुमारी लगेच उठून उभी राहली आणि जोराने म्हणाली–"मला फसविण्याचा प्रयत्न चालू आहे. रात्री

नव्हते."

सर्व पानांवरून उठले. राजकुमारीला तिचा बाप एका बाजूला बोलावून घेऊन गेला आणि तिला रागावू लागला. परंतु राजकन्या आपल्या बापाला चिरायू जे म्हणाला होता ते सांगून म्हणाली–"मला त्या वेळी हे कळले नाही की अग्नीला साक्षी ठेवून माझ्या गळ्यात मंगळसूत्र बांधणारे हा विवाह नाटकतर होणार नाही ना असे का म्हणाले? पण मला आतां ते कळले. माझे त्या प्रश्नाला एकच उत्तर आहे, मी हे नाटक होऊ देणार नाही. ज्यांनी माझ्या गळ्यात मंगळसूत्र बांधले तेच माझे पति. तुम्हांला शक्य असेल तर त्यांना आदरपूर्वक बोलावून घेऊन या. पण प्राण गेला तरी मी राजकुमाराबरोबर संसार करायला तयार नाही."

वधूच्या बापाने वर पक्षाच्या नोकरांना लाच देऊन त्यांच्याकडून खरी वस्तुस्थिति विचारून घेतली. राजकुमाराला फेपरे आहे म्हणून एका वाटसरूला पकडून त्याच्या हातून राजकन्येच्या गळ्यात मंगळसूत्र बांधविण्यात आले हे उघड झाले.

वरपक्षाची मंडळी अपमानित होऊन आपल्या राज्यात परत गेली. वधूच्या बापाने आपल्या राज्यातल्या सर्व धर्मशाळांतल्या



दारावर दगडावर खोदून असा जाहीरनामा काढला की नवरदेवाने वधूच्या कानात काय सांगितले हे जो कोणी येऊन सांगेल त्याला एक मोठे बक्षिस देण्यात येईल. वधू व तिच्या बापाशिवाय इतर कोणालाही नवरदेवाने वधूला काय सांगितले होते हे माहीत नव्हते.

ते सांगणारा खरा वर चिरायू आपल्या नाटकासारख्या विवाहाची गोष्ट पार विसरून काशीला निघून गेला आणि विश्वेश्वराच्या भजनपूजनात मग्न होऊन गेला. पंचविसावे वर्ष त्याला लागले व ते संपून सव्वीसावे वर्ष पण लागले. तेव्हां त्याने बापाला सांगितल्याप्रमाणे तो आपल्या गावी निघाला.

वाटेत चिरायु त्या गावच्या धर्मशाळेतच उतरला होता आणि त्याने राजाचा जाहीरनामा वाचला. त्यापूर्वी त्याला वाटत होते की ज्या राजकन्येशी त्याचा विवाह झाला होता ती आतां सासरी नांदत असेल व एका दोघां मुलांची आई पण झाली असेल. परंतु जाहीरनामा वाचल्यावर त्याने धर्मशाळेत उतरलेल्या लोकांजवळ त्या राजकुमारीविषयी चवकशी केली तेव्हां त्याला राजकुमारी आपल्या पतीबरोबर कोणत्या तरी कारणास्तव गेली नसल्याचे व माहेरीच असल्याचे कळले. विवाह झाला त्याच्या दुसऱ्याच दिवशी राजाने हा जाहीरनामा दगडावर कोरून ठेवला असल्याचे त्या लोकांनी सांगितले.

ते कळल्यावर चिरायु सरळ राजवाड्यात गेला आणि म्हणाला–"मी बक्षिस घ्यायला आलो आहे. बोहोल्यावर नवरदेवाने वधूला जे सांगितले ते मला माहीत आहे."

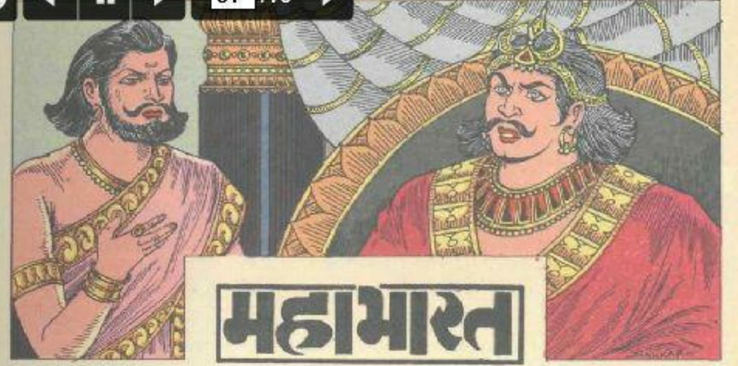
राजाने चिरायूला विचारले–"नवरदेवाने वधूला काय सांगितले?"

"नवरदेवाने वधूला विचारले की अग्नीला साक्षी ठेवून हा जो लग्नाचा सोहळा होत आहे, हे फक्त नाटकच तर नाही ना? मीच ते विचारले होते. आता जे बक्षिस असेल ते देण्याची कृपा करावी." चिरायु म्हणाला. त्यावेळी तो स्मित करून राजकन्येकडे पहात होता.

राजकुमारीने त्याला ओळखले आणि राजाची पण खात्री पटली की चिरायूनेंच राजकन्येच्या गळ्यात मंगळसूत्र बांधले होते. राजा म्हणाला–"आतां कोणते बक्षिस हवे जांवईबुवा? आमची ही मुलगीच ते बक्षिस आहे."

चिरायूने भार्गवला ते वर्तमान कळविले आणि त्याला बोलावून घेतले. राजकन्येच्या जन्मकुंडलीत ग्रहबल असल्या कारणाने चिरायु दीर्घायु झाला.





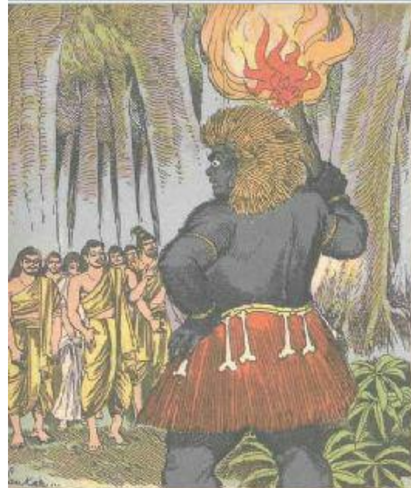
मैत्रेय मुनी निघून गेल्यावर धृतराष्ट्राने विदुराला किम्मीर राक्षसाच्या वधाचे वृत्त सांगितले. पांडव वनवासास निघाले तेव्हां तीन दिवसांनी त्यांना रात्री किम्मीर वनातून जावे लागले. तेव्हां किम्मीर राक्षस त्यांच्या वाटेवर आडवा उभा राहला. त्याचे डोळे लाल होते, गुहेसारखे तोंड गिळायला उघडे होते आणि तो पांडवांना धरायला पुढे येत होता. त्याचे गरगरीत डोळे व पांढरे रान डुकरासारखे मोठमोठे दात पाहून आणि त्याची भयंकर गर्जना ऐकून क्रूर जनावरे देखील पळू लागली. त्याच्या एका हातात एक जळते लाकूड होते.

पांडवांनी, द्रौपदीने व ब्राह्मणांनी त्या राक्षसाला पाहिले. द्रौपदी घाबरूनच गेली व डोळे घट्ट बंद करून उभी थर थर कापू लागली. धौम्य ऋषी त्या राक्षसाचा नाश व्हावा यासाठी मंत्र म्हणू लागले.

युधिष्ठिराने त्या राक्षसाला विचारले–"कोण रे तू? या जंगलात कां राहतोस?"

तेव्हां तो राक्षस म्हणाला–"मी बकासुराचा भाऊ आहे. माझे नाव किम्मीर. मी या काम्यक वनात स्वेच्छेने विहार करतो. मनुष्यच माझा आहार आहे. कोण तुम्ही आणि इकडे कशासाठी आलात? तुम्हां सर्वांना खाऊन मी आपली कित्येक दिवसांची भूक भागविणार आहे."

युधिष्ठिर म्हणाला–"आम्ही पांडव आहो. माझे नाव युधिष्ठिर. हे चार जण माझे भाऊ. दिलेल्या वचनाचे पालन



व्हावे यासाठी आम्ही या जंगलात आलो आहो."

ते ऐकून किम्मीर म्हणाला–"तर मग हाच भीम असणार. भीमाचा वध करण्यासाठी मी कित्येक दिवसापासून वाट पाहातो आहे. आज माझी ती इच्छा पुरी होणार तर! याने माझा भाऊ बकासुर याचा वध केला. माझा मित्र हिडिंब, त्याचा पण वध केला आणि त्याच्या बहिणीशी विवाह करून आमचा अपमान केला. नाहीतर स्वत: माझ्यासमोर चालून आला नसता. मी त्याच्या रक्ताने हिडिंब आणि बकासुराचे स्मरण करून तर्पण करीन. तुम्हां सर्वां समक्ष मी त्याचे रक्त प्राशन करून

त्याला शिक्षा करीन."

युधिष्ठिराला तो राक्षस बोलला त्यांचा फार राग आला. म्हणाला–"दुष्ट राक्षसा! आपली बडबड बंद कर." त्याच वेळी भीम एक झाड उपटून ते घेऊन त्या राक्षसावर धावला. अर्जुनाने गांडीवावर बाण चढविला. पण भीम त्याला म्हणाला–"अर्जुना! तू थांब रे! मी याला एका क्षणार्धात त्याच्या भावाला व त्याच्या मित्राला भेटायला यमलोकी पाठवितो." असे सांगून त्याने ते झाड किम्मीर राक्षसावर टाकले.

भीम म्हणाला ते त्या राक्षसाला झोंबले. भीमाने त्याच्या अंगावर टाकलेले झाड त्याला लागले व तो जास्तच चवताळला. त्याने हातातले ते जळते लाकूड भीमावर टाकले. भीमाने आपल्या डाव्या पायाखाली दाबून ते विझविले. त्यानंतर दोघे एकेक झाड उपटून परस्परावर वार करू लागले. नंतर दोघांची भिडंत सुरू झाली. त्यांचे ते मल्लयुद्ध भयंकरच होते.

किम्मीर दमून गेला होता. भीमाने त्याला आपल्या खाकेत धरून आवळला. नंतर गरगर फिरवून जमिनीवर आपटले आणि त्याच्या कंबरेवर पाय ठेवून एकाद्या काठीसारखी त्याची कंबर मोडली. नंतर त्याचे हात पाय उपटून तोडून टाकले

त्रासातून कायमचे मुक्त झाले. धौम्य मुनींनी व द्रौपदीने भीमाचे अभिनंदन केले.

किम्मीर राक्षसाच्या वधाचा वृत्तांत ऐकून धृतराष्ट्र जणुकाही त्याचाच मुलगा मेला म्हणून दु:खी झाला.

यादव व पांचाल देशाच्या राजांना, पांडव द्यूतात हारले व आता वनवास करीत असल्याचे कळले, देव्हां ते पांडवांच्या दर्शनासाठी आले. यादवांबरोबर कृष्णसुद्धां आला होता. तो पांडवांना त्या स्थितीत पाहून दु:खी होऊन म्हणाला–"पापी दुर्योधन, कर्ण व शकुनी यांच्या रक्ताची तहान या पृथ्वीला लागल्यासारखी दिसते आहे. त्यांचा वध करणे एक पुण्यकार्य आहे. त्या सर्वांना यमलोकी पाठविल्यावर युधिष्ठिराचा राज्याभिषेक होईल."

द्रौपदी, तिचा भाऊ धृष्टद्युम्न व इतर पांचाळ देशातील प्रमुख कृष्णाला येऊन भेटले. द्रौपदीने तिच्यावर जो प्रसंग गुजरला होता तो सांगितला आणि रडू लागली.

कृष्ण तिचे सांत्वन करीत म्हणाला–"द्रौपदी! ज्या दुष्ट लोकांनी तुझा इतका अपमान केला आहे त्यांच्या पत्नींवर तुझ्याहून मोठा डोंगर कोसळणार आहे. पांडवांना पुन्हा राज्यप्राप्ती होऊन ते राज्य करू लागतील व त्यांची पट्टमहीषी म्हणून सर्व तुझा आदर करतील."





नंतर कृष्ण युधिष्ठिराला म्हणाला—"हे द्यूत खेळण्याचे जे नाटक झाले त्यावेळी मी द्वारकेला असतो तर तुम्हांला मी द्यूत खेळू दिले नसते. दुर्योधनाने ऐकले नसते तर जागच्या जागी मी त्याला उचित दंड दिला असता. मी द्वारकेला परत आल्यावर युयुधानकडून मला हस्तिनापूरला घडलेल्या या द्यूताचे वर्तमान कळले. म्हणून मी लगेच तुम्हांला भेटण्यासाठी धावून आलो."

"तू कोठे गेला होतास?" युधिष्ठिराने विचारले.

शिशुपालचा भाऊ साल्व, तुला माहीतच आहे. त्याने, राजसूय यज्ञाच्या वेळी मी शिशुपालाचा वध केला त्याचा सूड [illegible] विचार केला. [illegible] मला कळली तेव्हां त्याचे पारिपत्य करण्यासाठी मला सौभ नगरावर चालून जावे लागले

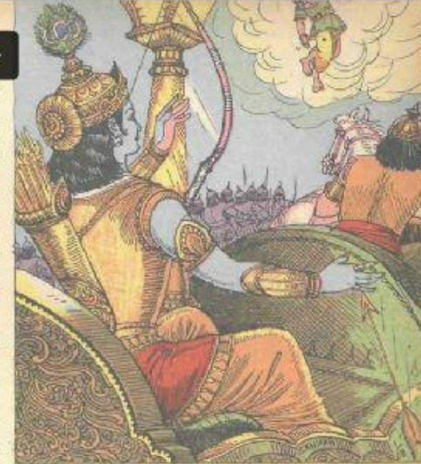
"साल्व राजाला मी शिशुपालाचा वध केला असल्याचे जेव्हां कळले तेव्हां तो सौभ नामक विमानात बसून द्वारकेवर स्वारी करण्यासाठी आला. त्या वेळी मी इंद्रप्रस्थ येथेच होतो. म्हणून द्वारकेचे रक्षण उग्रसेन आदिकांनी केले. त्यांनी नगरकोटाच्या रक्षणासाठी शूर योद्धे नेमले आणि साल्व राजाला तोंड देण्यासाठी सांब, प्रद्युम्न आदिकांना पाठविले. प्रद्युम्नने साल्व राजाचे सैन्य उधळून लावले.

"त्याच सुमारास मी इंद्रप्रस्थहून द्वारकेला परत आलो. मला हे वर्तमान कळले तेव्हां मी साल्व राजाचा वध केल्यानंतरच द्वारकेत पाऊल टाकायचे अशी प्रतिज्ञा केली. मी येत असल्याचे कळतांच साल्व सौभ विमानात बसून समुद्र किनाऱ्याकडे पळून गेला. मी त्याचा पाठलाग केला. साल्वने आपले विमान समुद्रावर आकाशातच एका जागी थांबवून माझी थट्टा उडवीत मला युद्धाचे आव्हान केले."

त्यानंतर कृष्णाने साल्व राजावर अनेक बाण सोडले, परंतु त्यांपैकी एकदेखील त्याला लागला नाही. परंतु साल्वने मारलेले बाण पावसासारखे कृष्णाच्या सैन्यावर [illegible] राजाचे अनुयायी आनंदाने व्यंग्य हास्य करीत हसत टाळया वाजवू लागले. त्या आवाजाच्या दिशेने शब्दवेधी बाण सोडून कृष्णाने अनेकांना ठार केले. परंतु साल्वराजाने आपली माया पसरवून युद्ध आरंभिले. कृष्णाचा सारथी स्वतः दारुक याला देखील त्या युद्धात जय मिळतो की पराजय याची शंका वाटू लागली.

त्याच वेळी कृष्णाकडे कृतवर्माचा दूत आला आणि त्याने कृष्णाचे पिता वसुदेव यांचा साल्व राजाने गुप्तपणे द्वारकेत प्रवेश करून वध केल्याचे वृत्त सांगितले. ती बातमी खरी की खोटी या विचारात कृष्ण असतां त्याच वेळी आकाशातून वसुदेवाचा मृतदेह खाली जमिनीकडे येत असलेला दिसला. ते पाहून कृष्णाला फार वाईट वाटले व तो दुःखी होऊन रथात पडला. त्याच्या हातातले धनुष्य बाण पण रथात पडले. सैन्यात हाहाकार उडून गेला.

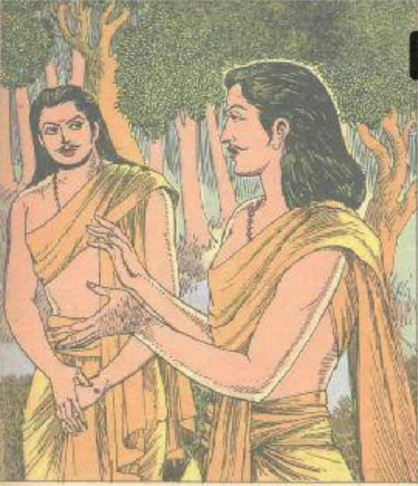
परंतु कृष्णाला, ती सर्व साल्व राजाची माया आहे, हे कळायला फारसा वेळ लागला नाही. साल्व राजाची ती माया ओळखून कृष्णाने पुढील युद्ध सुरू केले. त्या पुढचे युद्ध फारच भयंकर होते. कृष्णाने आपले सुदर्शन चक्र फेकून साल्व राजा, त्याचे विमान व त्यात बसलेले सर्व लोक



सर्वांचा ध्वंस केला. त्या युद्धात विजयी होऊन कृष्ण द्वारकेला आला तेव्हां त्याला हस्तिनापूरला घडलेल्या द्यूताचे वर्तमान कळले. पांडव वनवासास गेल्याचे कळल्यावर कृष्ण त्यांना भेटण्यासाठी काम्यकवनात आला.

त्यानंतर यादव व पांचाळ स्वदेशी निघून गेले.

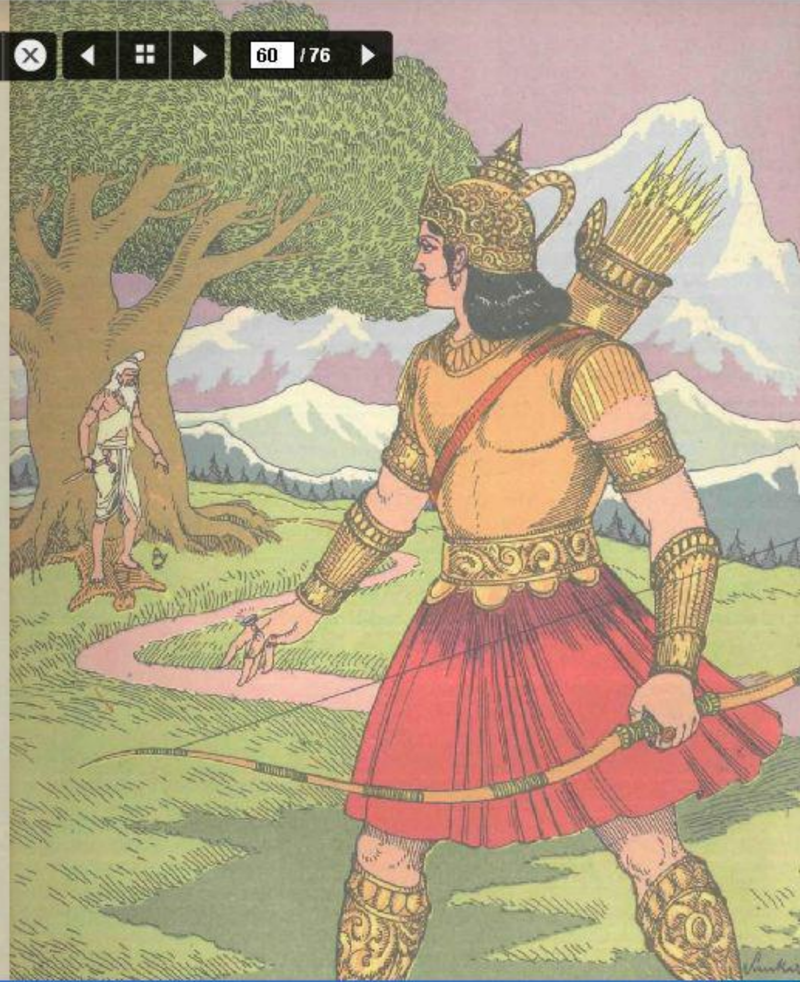
पांडवांनी वनवासात राहात असतांना पुढे होणाऱ्या महायुद्धासंबंधी विचार विनिमय सुरू केला. एक दिवशी युधिष्ठिर अर्जुनाला म्हणाला—"फार पूर्वी ज्या वेळी वृत्रासुराच्या त्रासाने भयभीत होऊन त्रिलोक त्राहि त्राहि करीत होता तेव्हां



सर्व देवांनी आपापली अस्त्रे इंद्राकडे नेऊन ठेवली होती. व्यास मुनींनी मला प्रतिस्मृति नामक विद्या शिकविली होती. तू त्या विद्येचा अभ्यास करून इंद्राला प्रसन्न कर आणि ती अस्त्रे त्याच्या कडून मागून घेऊन ये. एक महायुद्ध होणार आहे. दुर्योधनाच्या बाजूने भीष्म, द्रोण, कर्ण इत्यादिक युद्धाला येणार आहेत. त्यांच्याशी युद्ध करून कसा जय मिळणार याचा मी विचार करू लागलो तेव्हां व्यास मुनी प्रगट झाले व त्यांनी मला प्रतिस्मृति ही विद्या शिकवून ती तुला शिकवायला मला सांगितले. म्हणून मी तुला ती विद्या शिकवून देतो आणि तू आजच उत्तर दिशेने नीघ!"

प्रतिस्मृती ही विद्या अवगत करून घेतली आणि अग्निनारायणाचे स्मरण करून त्याला प्रदक्षिणा घातल्या. कवच, कुंडल, गांडीव व भाता धारण करून धौम्य मुनींना आणि युधिष्ठिराला नमस्कार केला आणि त्यांचा निरोप घेऊन निघाला. द्रौपदी त्याला निरोप द्यायला थोडे अंतर त्याच्या बरोबर चालून गेली आणि निरोप देताना म्हणाली– "तुम्ही ज्या शुभ कार्यासाठी जात आहां त्यात तुम्हांला यश येवो! तुमची गैरहजेरी आम्हांला सतत आठवत राहील. आम्ही सर्व तुमच्या कुशल मंगलाकरिता देवाची प्रार्थना करीत तुम्ही परत येईपर्यंत तुमच्या वाटेकडे डोळे लावून राहू. आमचे सुख दु:ख सर्व तुमच्यावर अवलंबून आहे. सर्व विघ्नांना व संकटांना तोंड देऊन कार्य-सिद्धी करून तुम्ही सुखरूप परत याल, आम्ही हीच त्या परमेश्वराजवळ प्रार्थना करीत राहू."

अर्जुन प्रवासास निघाला. वाटेत त्याला नद्या व पर्वत आणि जंगले लागली. हिमालय आणि गंधमादन पर्वत पार करून तो इंद्रकील पर्वतावर आला. तो जोर जोराने चालत असता त्याला एका जागी "थांब!" असा गंभीर आवाज ऐकू आला. त्या निर्जन प्रदेशात त्याला तसा आदेश



करणारा कोण बरे असावा, हे अर्जुनाला कळेना. त्याने चतुर्दिक दृष्टी फिरवून पाहिले. तेव्हां त्याला एका झाडाखाली एक तपस्वी दिसला. तो तपस्वी पिंगल वर्ण असलेला, दिसायला अशक्त असा एक पुरुष होता. त्याच्या चेहऱ्यावर ओज व ब्रह्मतेज झळकत होते. अर्जुन त्या तपस्व्याच्या शेजारी जाऊन उभा राहला.

"मुला! कोण तू? युद्धाला सज्ज होऊन निघालेल्या शूरासारखा कवच व शस्त्रास्त्रे धारण करून या जंगलात कशासाठी आला आहेस? आपल्या इंद्रियांवर काबू मिळवून तपश्चर्या करणारे तपस्वीच राहतात. अशा जागी शस्त्रास्त्रांची गरजच काय? म्हणून तू ती दूर फेकून दे!" तपस्वी म्हणाला.

अर्जुनाने, तपस्वी म्हणाला त्याकडे दुर्लक्ष केले. त्या तपस्वी मुनीने त्याची अनेक प्रकारे समजूत घातली. परंतु काही उपयोग झाला नाही. तेव्हां प्रसन्न होऊन तो तपस्वी म्हणाला—"मी तुझा दृढ निश्चय पाहून संतुष्ट झालो आहे. मी इंद्र आहे."

[illegible] म्हणाला—"हे देवाधिदेवा! मला आपण एक दिव्य अस्त्र देण्याची कृपा करावी."

त्यावर इंद्र म्हणाला—"वेड्या! तुला अस्त्रें कशाला? तुला पुण्यलोकाची प्राप्तीच करून देतो. तू सुखपूर्वक तेथे राहात जा."

माझे भाऊ रानावनात नानाप्रकारच्या हालअपेष्टा सहन करीत असता मी सुखोप-भोग करणें मला शोभत नाही. मी एकट्याने सुख भोगल्यास मला आनंद तरी कसा वाटेल? ते शक्य नाहीं. मी क्षत्रिय कुळात जन्मलो आहे. माझ्या मृत्यूनंतर ही माझे यश अमर राहील. सुखोपभोगा-साठी अपयश मिळाले तर ते कोणत्याही प्रकारे श्रेयस्कर नाही.

अर्जुनाच्या त्या दृढ निश्चयावर संतुष्ट होऊन इंद्र म्हणाला—"बाळ! तुझ्या मनाची इच्छा पूर्ण होण्यासाठी तू शंकराचे ध्यान करून तपश्चर्या कर. त्याला प्रथम संतुष्ट कर." असे सांगून इंद्र अंतर्धान पावला.





शिवपुराण

[५]

हिमवानाने सपत्नीक शंकराकडे जाऊन त्याला साष्टांग प्रणिपात केला आणि चंदन, पुष्पादिकांनी त्याची पूजा करून हात जोडून समोर उभा राहला. शंकराने एकदां डोळे उघडून पाहिले आणि म्हणाला—"हिमवाना! तू एक थोर पुरुष आहेस. म्हणून तुझ्या या कैलास शिखरावर बसून मी निर्विघ्नपणे तपश्चर्या करीत आहे.

"हे महादेवा! तू येथे येऊन तपश्चर्या करीत आहेस हे आमचे भाग्य." हिमवान म्हणाला.

शंकर संतुष्ट होऊन म्हणाला—"हे हिमवाना! तू काही तरी वर मागून घे."

"माझी ही मुलगी पार्वती, हिला आपल्या सेवेला येथे राहू देण्याची परवानगी द्यावी, प्रभो!" हिमवान म्हणाला.

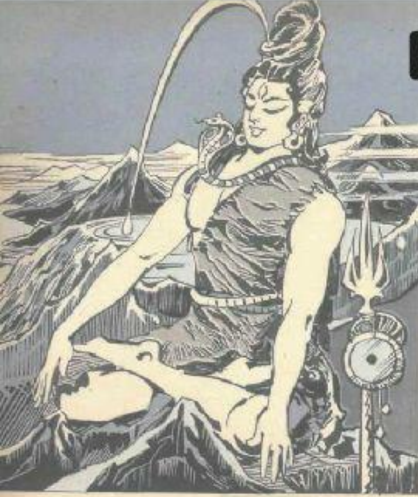
"जे तप करतात त्यांच्या सेवेला कोणी स्त्रीने राहणे उचित नाही. पाहिजे तर तू मधून मधून येऊन काय हवे नको ते पाहून जात जा." शंकर म्हणाला.

"माझी ही मुलगी कन्या आहे. महा-देवीच्या कृपेने माझ्या पोटी जन्मली आहे. तिच्या हातून आपल्या सारख्यांच्या तपश्चर्येत विघ्न कसे काय येईल? म्हणून माझी एवढी विनंती मान्य करून माझ्या या मुलीला आपल्या सेवेस ठेवून घेण्याची कृपा करावी!" हिमवान म्हणाला.

शंकराने होकारार्थी मान हलविली.

सतीच्या मृत्यूनंतर शंकर कैलास पर्वता-वर परत येऊन तपश्चर्या करू लागला होता. तपश्चर्येच्या तापाने त्याच्या कपाळाला घाम सुटला. एक स्वेद बिंदु पृथ्वीवर पडला.

शेवटच्या मलपृष्ठावरील चित्र



त्याचा एक पुत्र झाला. त्याचे नाव आजानु-बाहु असे पडले. त्याच्या देहाची कांति लाल होती, शरीर भव्य होते. भूदेवीने त्याला उचलून शंकराला दाखविले.

शंकराने भूदेवीला पाहून म्हटले–"तू धन्य आहेस! माझ्या देहाच्या स्वेद बिंदुने जन्मलेला हा मुलगा भौम नावाने तुझी कीर्ति वाढवील."

भौम मोठा झाल्यावर काशीला गेला आणि तेथे त्याने शंकराचे स्मरण करून घोर तपश्चर्या केली. शंकराने संतुष्ट होऊन त्याला गृहमंडळात स्थान दिले. त्याच भौमाला पुढे मंगळ, अंगारक नावे पडली.

शंकर तपश्चर्या करीत असताच पृथ्वीवर गंगावतरण झाले. जेव्हां ऋषी व पितृ देवांनी ब्रह्मदेवाजवळ प्रार्थना केली की भूलोकात पाण्याचा दुष्काळ आहे तेव्हां ब्रह्मदेवाने आपल्या कमंडलूतून पाण्याचा एकच थेंब खाली सोडला. त्याची अजस्र धारा होऊन पृथ्वीकडे वाहू लागली. शंकराने विचार केला ही धारा अशीच वाहात राहाली तर पृथ्वीचे फार नुकसान होईल. म्हणून शंकराने आपल्या डोक्यावर गंगेची धार घेतली. शंकराच्या जटेतून गंगेचे पाणी मानससरोवरात पडले व तेथून गंगा मंदगतीने वाहू लागली. त्यानंतर शंकर पुन्हां आपल्या तपश्चर्येंत लीन झाला.

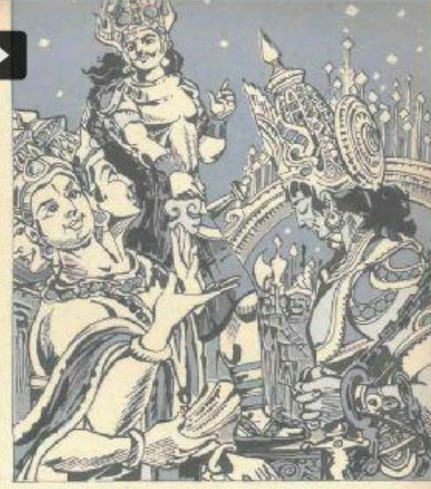
दक्षाला दिति नावाची एक मुलगी होती. ती कश्यपमुनींची दुसरी बायको. तिच्या पोटी हिरण्यकश्यपु व हिरण्याक्ष जन्मले. ते क्रूर राक्षस निघाले व त्यांच्या तापाने त्रिलोक त्रस्त झाला. तेव्हां विष्णूने नरसिंह व वराह अवतार घेऊन त्यांचा संहार केला. पुत्रशोकाने दु:खी झालेली दिति कश्यपाच्या कृपेने पुन्हा गरोदर झाली. ती गोष्ट इंद्राला कळली. इंद्राने तिच्या पोटी आपला आणखी एक शत्रु जन्मणार अशा भीतीने, आपले वज्रायुध दितीच्या गर्भपिंडावरच सोडले. त्या पिंडापासून मरुत आदिक जन्मले व इंद्राची सेवा करू लागले.

आता दिति फारच निराश झाली. तिने कश्यपाची कृपा संपादन करण्याचा पुन्हां प्रयत्न केला. तेव्हां कश्यप मुनीने ब्रह्मदेवाचे स्मरण करून तपश्चर्या करण्यास तिला सल्ला दिला. दितीने त्याप्रमाणे तपश्चर्या केली व कश्यपाच्याच कृपेने तिला एक वज्रकाय मुलगा झाला. त्याचे नांव वज्रांग ठेवण्यात आले.

वज्रांगाच्या जन्म समयी अग्निवृष्टी, भूकंप व तुफान सर्व संकटे आली. म्हणून सर्व देव घाबरले. दितीने मोठ्या प्रेमाने वज्रांगला लहानाच मोठा केला. ती त्याला म्हणाली–"बाळा! मला देवांनी फार दु:खी केले आहे. त्यांनी तुझे बंधु हिरण्याक्ष व हिरण्यकश्यपु यांचा विष्णूकडून वध करविला. मरुत् आदिक माझ्या पोटांत असताना इंद्राने वज्रायुध सोडून गर्भपिंडाचे तुकडे तुकडे करून टाकले. म्हणून तू इंद्रादिक देवांचे पारिपत्य कर."

आईच्या म्हणण्या प्रमाणे वज्रांगने राक्षसांचे सैन्य जमविले. रणभेरी वाजवून त्याने स्वर्गाला गराडा घातला. त्याने देवांना त्राहि त्राहि करून सोडले व इंद्राला कैद करून स्वर्गावर अधिकार मिळविला. तेव्हां दितीच्या मनाचे समाधान झाले.

देवांनी ब्रह्मदेवाकडे जाऊन आपल्या पराभवाचे वृत्त सांगितले. ब्रह्मदेवाने शांत-



पणे सर्व ऐकून घेतले आणि कश्यप मुनींना बरोबर घेऊन वज्रांगाकडे आला. त्याची समजूत घालून त्याने इंद्राला सोडविला आणि इंद्राचे राज्य त्याला परत देवविले.

वज्रांग म्हणाला–"हे ब्रह्मदेवा! मी धनवैभव मिळविण्यासाठी स्वर्गावर स्वारी केली नव्हती. हा इंद्र दुष्ट आहे. त्याने माझ्या आईला दु:खी केले होते. याचे अपराध अगणित आहेत. हा क्षमा करण्या-लायक देव नाही. तरी मी आपल्या म्हण-ण्याबाहेर नाही. त्याला मी मुक्त करतो. त्याने माझ्या आईला दु:खी कष्टी केले नसते तर आज त्याची ही गति झाली नसती."

ब्रह्मदेवाने ते ऐकून वज्रांगाला वर मागून घेण्यास सांगितले.

"मला परब्रह्मस्वरूप व प्राण्यांवर दया, या शिवाय आणखी काही नको. हे दोन वर द्यावेत." अशी वज्रांगाने प्रार्थना केली.

ब्रह्मदेवाला ते ऐकून फारच आनंद झाला. त्याने वरांगी नांवाच्या एका सुंदर कन्येशी त्याचा विवाह करून दिला. त्यानंतर ब्रह्मदेव कश्यप मुनीबरोबर निघून गेला.

वज्रांग शिवभक्त होऊन आपल्या गावी परतला आणि शिवचरणी लीन होऊन त्याच्या भक्तीत त्याने पुढील आयुष्य घालविले.

काही काळ लोटल्यावर वज्रांग आपल्या बायकोच्या सेवेने संतुष्ट होऊन तिला म्हणाला–"वरांगे! तू, तुला पाहिजे तो वर मागून घे!"

"महाशक्तिशाली इंद्र आदिक देवांना जिंकण्याची शक्ति असलेला आणि जगात ज्याची कीर्ति अजरामर राहील असा पुत्र

बायकोच्या तोंडून तो वर ऐकून वज्रांगला फार वाईट वाटले. वरांगीने स्त्रीसुलभ स्वभावाने देवांचा विरोध करणारा पुत्र मागून घ्यावा याचे त्याला फार दुःख झाले. कारण अशा पुत्राला विष्णु फार काळ जिवंत राहू देणार नाही. तरी वज्रांगला दिलेले वचन मोडण्याची इच्छा नव्हती. म्हणून त्याने ब्रह्मदेवाचे स्मरण करून घोर तपश्चर्या केली.

ब्रह्मदेवाने दर्शन देऊन वज्रांगाला स्मरण करण्याचे कारण विचारले. म्हणाला–"मी तुझ्या तपश्चर्येवर संतुष्ट झालो आहे. माग, तुला वाटेल तो वर मागून घे."

वज्रांग म्हणाला–"देवा! माझ्या पत्नीला देवांना जिंकू शकेल असा पुत्र हवा आहे. तिला तसा पुत्र मिळावा, ही इच्छा आहे."

ब्रह्मदेवाने तो वर दिला आणि अंतर्धान पावला. वज्रांगने घरी परत आल्यावर बायकोला तिची इच्छापूर्ण होईल हे सांगितले.

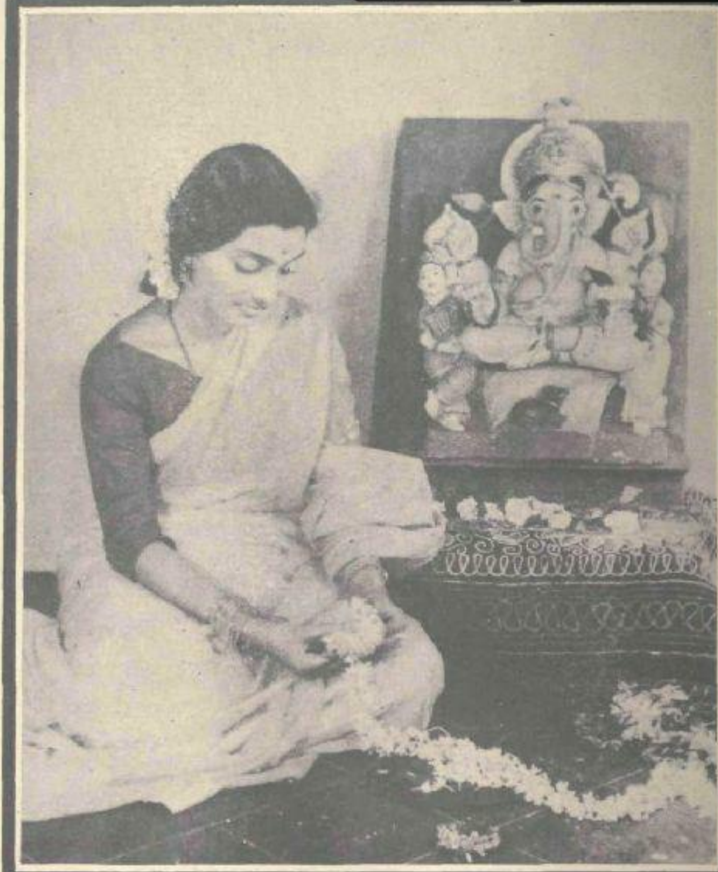


११४. मिलन येथील चर्च

जगातील मोठ्या चर्चपैकी याचा दुसरा नंबर आहे. (याच्याहून मोठे रोमचे सेंट पीटर चर्च आहे.)

मिलनचे चर्च फक्त संगमरवरी दगडाचे आहे आणि जगातील मोठ्या आश्चर्यांपैकी एक प्रमुख आहे. याचे बांधकाम इ. स. १३८६ मध्ये आरंभ होऊन १८०५ पर्यंत चालू होते. याची लांबी ४८६ फूट आणि रुंदी २८९ फूट आहे. त्याच्या मधल्या गोपुरात कुमारीची (येशु ख्रिस्ताच्या आईची) मूर्ती आहे. हे चर्च पृथ्वीच्या पातळीपासून ३५४ फूट उंचीवर आहे. या चर्चच्या वरच्या बाजूला १३५ गोपुरे आहेत. ही स्वर्गाचे स्वरूप दाखवितात, असे म्हणतात. दुसऱ्या महायुद्ध प्रसंगी इटलीच्या इतर शहरांबरोबर मिलन शहरावर देखील बांबहल्ला झाला होता.







C/o एस्. पी. इनामदार, १००, स्वकष्टातील आनंद पहा कसा, पुरस्कृत